

2998

5685.

SPRAWOZDANIE DYREKTORA

C. K.

GIMNAZYUM NOWODWORSKIEGO

CZYLI

św. ANNY w KRAKOWIE

za rok szkolny 1895.

W KRAKOWIE.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

W Drukarni W. L. Anczyca i Spółki.
1895.

TREŚĆ:

1. Fragmenty dzieła Anaxagorasa: περὶ φύσεως, objaśnił Danysz. Str. 1—27.
2. Część administracyjna. Str. 27—72.

.....

Fragmenty dzieła Anaxagorasa:

περὶ φύσεως.

Objąsnił

DANYSZ.

Najważniejszem dziełem Anaxagorasa, przez które sobie zdobył tak wybitne stanowisko w historii filozofii greckiej, była rozprawa kosmogoniczno-filozoficzna. Podług ówczesnego zwyczaju zatytułował ją prawdopodobnie περὶ φύσεως albo φυσικά¹⁾. Rozprawa ta zachowała się tylko w kilku fragmentach. Zerwał w niej Anaxagoras z tradycją politeizmu, przyjmując obok materii istniejącej od wieków, νοῦς jako siłę duchową, zaprowadzającą porządek w wszechświecie i utrzymującą go nadal. Dzieło to wywarło bardzo wielkie wrażenie szczególnie na partją liberalną ludu ateńskiego. Z polityków Perykles, z literatów Eurypides stali się wyznawcami tej nowej nauki. Popularności nauki Anaxagorasa dowodzą liczne cytaty i wzmianki jego dzieła u współczesnych i późniejszych pisarzy. Szczególnie początek dzieła, powtarzany w rozmaitych wersjach, i bezbożne jego słowa τὸν ἥλιον μύθρον εἶναι διάπυρον, które na niego sprowadziły γραφή ἀσεβείας, jako też wzmianka o alegorycznej interpretacji poezji homerycznej, pokutują po całej literaturze greckiej. Z tem

¹⁾ Simplicius Commentarii in Aristot. Physica, fol. 8 r. 25 τοῦ πρώτου περὶ φύσεως, fol. 33 v. 10 Ἀναξαγόρας ἐν τῇ πρώτῃ τῶν φυσικῶν.

wszystkiem o objętości dzieła i jego treści trudno sobie na mocy tego materiału zrobić dokładne wyobrażenie. Prócz bowiem Aristotelesa, który często cytuje zdania Anaxagorasa, i perypatetyków, z późniejszych historyków literatury bodaj który znał samo dzieło Anaxagorasa. Artykuł Diogenesa z Laerty (2, 3) i wzmianki Sextusa Empiryka robią wrażenie, jakoby były zaczerpnięte z pośrednich źródeł, a nie opierały się na bezpośredniej znajomości *περὶ φύσεως*. Simplicyusz, który w 1000 lat mniej więcej po Anaxagorasie cytuje jego dzieło, znał może tylko pierwszą księgę albo miał przed sobą tylko wyjątki. To tylko pewna, że *περὶ φύσεως* było jedynem dziełem filozoficznym Anaxagorasa¹⁾ i że składało się z kilku książek, ponieważ Simplicyusz wyraźnie pierwszą księgę cytuje²⁾.

W nowszych czasach zebraniem, ułożeniem i objaśnieniem fragmentów *περὶ φύσεως* zajął się Schaubach. Jego rozprawa: *Anaxagorae Clazomenii fragmenta*, Lipsiae 1827, jest o tyle ważną, że zawiera dość zupełny zbiór wszystkich świadectw starożytnych, odnoszących się do Anaxagorasa i jego nauki. Jednakże zestawienie fragmentów Schaubacha nie jest ściśle krytyczne. Schaubach bowiem umieścił w zbiorze fragmentów miejsca z Diog. z Laerty i Sexta Empiryka, podczas gdy tylko Sim-

¹⁾ Diog. Laert. Προοίμιον 16, dzieląc zewnętrznie filozofów greckich podług ilości napisanych dzieł, umieszcza Anaxagorasa między *οἱ δὲ ἀνὰ ἐν συγγράμματα*.

²⁾ Jako dowód małej objętości dzieła Anaxagorasa przytaczają niektórzy (Pawlicki, Hist. fil. greck. I, 300, uwaga) okoliczność, że książkę jego sprzedawano w teatrze ateńskim za bajecznie niską cenę jednej drachmy. Wnoszą to ze słów Platona Apol. pag. 26 DE: *τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία τοῦ Κλαζομενίου γέμει τούτων τῶν λόγων· καὶ δὴ καὶ οἱ νέοι ταῦτα παρ' ἑμοῦ μαθηάνουσιν, ἃ ἕξεται ἐνίοτε, εἰ περὶ πολλοῦ, δραχμῆς ἐκ τῆς ὀρχήστρας πριαμένου, Χωκράτους καταγελῶν, ἐὰν προσποιῇται ἑαυτοῦ εἶναι, ἄλλως τε καὶ οὕτως ἅπαντα ὄντα*. Choćby się słowa powyższe odnosiły do handlu księgarskiego w teatrze, czemu *ἐνίοτε* zdaje się przeszkadzać, a nie do widowisk teatralnych, jak inni objaśniają, na których młodzież za drachmę (t. j. przy podniesionej przez przekupniów cenie, bo wejście do teatru kosztowało właściwie 2 obole) mogła słyszeć ze sceny nauki Anaxagorasa, niską cenę drachmy Platon położył w tym celu, aby wyrazić wzgardę dla zaciekań fizycznych. Wstręt do *φροντίζεσθαι*, ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔφω (Xen. Mem. 1, 1, 11) jest właściwością szkoły Sokratesa. Por. Xen. tamże 4, 7, 6. Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν ὁ μέγιστα φρονήσας ἐπὶ τὰς τῶν θεῶν μηχανάς ἐξηγεῖσθαι.

plicyusz dzieło Anaxagorasa dosłownie cytuje. Niektóre wzmianki Simplicyusza uważał za dosłowne cytaty z Anaxagorasa. Nową redakcyą fragmentów dał Schorn w *Anaxagorae Clazomenii et Diogenis Apolloniatae fragmenta*, Bonnæ 1829. Schorn ograniczył się do Simplicyusza i te tylko miejsca uważa za fragmenty, o których Simplicyusz wyraźnie powiada, że są cytatami z dzieła Anaxagorasa. W ten sposób liczba fragmentów z 25 spadła na 17. Niektóre ważniejsze fragmenty są umieszczone i opracowane w H. Rittera i Prellera: *Historia philosophiae graecae et romanae ex fontium locis contexta*, § 47—58. Redakcyą Schorna przeszła mniej więcej do wydania Mullacha: *Fragmenta philosophorum graecorum*, Parisiis 1860, Didot, tom I, pag. 248—251. Mullach pod tekstem greckim dał tłumaczenie łacińskie. Niemieckie tłumaczenie z tekstem greckim podług Schorna wydał Alexi: *Anaxagoras und seine Philosophie nach den Fragmenten bei Simplicius* (Progr. Gimn. Fryd. Wilh. w Nowym Rupinie 1867). Tłumaczenie Alexego jest zupełnie chybione, ponieważ przypuszcza, że Anaxagoras na wyrażenie metafizycznych pojęć w braku odpowiednich wyrażań posługiwał się obrazowemi. Nowe wydanie fragmentów wszystkich filozofów przed Sokratesem zapowiedział Diels (Przedm. do wyd. Simpl. Comm. pag. IX).

Zestawienie fragmentów zachowanych u Simplicyusza w jakąkolwiek całość jest niemożliwe. Pomimo częstych wzmianek o teorii Anaxagorasa, nie posiadamy żadnych zapisków o układzie całości. Simplicyusz nie daje nam pod tym względem także żadnych wskazówek. Przytacza on cytaty z Anaxagorasa w trzech większych partyach: fol. 8 r.; głównie fol. 33 v. i 35 r.; prócz tego zachodzą lub powtarzają się cytaty w kilku innych miejscach. Raz tylko zacytowane miejsca streszcza mówiąc fol. 33 v. 25: ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ πύματος καὶ τῶν ὁμοιομερῶν · περὶ δὲ τοῦ νοῦ τὰδε γέγραπεν. Ze słów tych jednak niepodobna wyrozumieć, czy przytoczone cytaty wyjęte są z jednej części dzieła, czy też zebrane z różnych partyi. Kilka razy przytacza, że cytat wyjęty z pierwszej księgi, innej księgi prócz pierwszej w ogólności nie cytuje. Ponieważ z fragmentów samych się okazuje, że Anaxagoras główne zasady swej teorii zaraz na samym wstępie wypowiedział, a potem je uzupełniał i powtarzał, niepodobna na mocy logicznego związku układać porządku fragmentów.

Pod względem treści zachowane fragmenty o tyle się łączą ze sobą, że się składają na dość dokładny obraz fizyczno-kosmogonicznych teorii Anaxagorasa. Choćbyśmy o Anaxagorasie skądinąd nic nie wiedzieli, fragmenty dzieła περί φύσεως wystarczyłyby do poznania jego głównych zasad ¹⁾.

---

¹⁾ Przechodząc do szczegółowego rozbioru fragmentów nadmieniam, że zatrzymałem porządek Mullacha. Odstąpiłem jednak od jego tekstu, który się opiera na editio princeps Aldina Venetiis 1526, co okazało się koniecznem ze względu na nowe wydanie scholiów Simplicyusza przez Dielsa Berlin 1882. Tekst podaję nie w domniemywanym dyalekcie jońskim, jak to czyni Mullach, lecz tak, jak go podają rękopisy Simplicyusza, t.j. w dyalekcie atyckim z zachowaniem niektórych archaizmów. Już w starożytności był zwyczaj, że dzieła filozofów starszych czytano w zmodernizowanym języku (Diels, tamże, Praef. pag. IX).

I. Ὅμοῦ πάντα χρήματα ἦν ἄπειρα καὶ πλήθος καὶ σμικρότητα · καὶ γὰρ τὸ σμικρὸν ἄπειρον ἦν καὶ πάντων ὁμοῦ ἔόντων οὐδὲν ἑνδὸν ἦν ὑπὸ σμικρότητος · πάντα γὰρ ἄῃρ τε καὶ αἰθήρ κατεῖχεν ἀμφοτέρω ἄπειρα ἔοντα · ταῦτα γὰρ μέγιστα ἔνεσθιν ἐν τοῖς σύμπασιν καὶ πλήθει καὶ μεγέθει...

..... II. καὶ γὰρ ἄῃρ τε καὶ αἰθήρ ¹⁾ ἀποκρίνονται ἀπὸ τοῦ πολλὰ περιέχοντος ²⁾ · καὶ τό γε περιέχον ἄπειρόν ἐστι τὸ πλήθος.....

III. τούτων δὲ οὕτως ἔχόντων χρὴ δοκεῖν ἐνεῖναι ³⁾ πολλὰ τε καὶ παντοῖα ἐν πᾶσι τοῖς συγκρινομένοις καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ἰδέας παντοίας ἔχοντα καὶ χροιάς καὶ ἡδονάς.....

IV. πρὶν δὲ ἀποκριθῆναι πάντων ὁμοῦ ἔόντων οὐδὲ χρόνῃ ἑνδὸν ἦν οὐδεμία · ἀπεκώλυε γὰρ ἡ σύμμιξις πάντων χρημάτων τοῦ τε διεροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ ζοφεροῦ καὶ γῆς πολλῆς ἐνεούσης καὶ σπερμάτων ἀπείρων πλήθους οὐδὲν ἑοικότων ἀλλήλοις · οὐδὲ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν ἔοικε τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ · [τούτων δὲ οὕτως ἔχόντων ἐν τῷ σύμπαντι χρὴ δοκεῖν ἐν εἶναι ⁴⁾ πάντα χρήματα].

(Fol. 33 v. 15, 20, 25, fol. 8 r. 15, 20).

¹⁾ Idąc za najlepszymi rękopisami DE opuściłem rodzajnik, który mają edit. princ. i wydawcy, ponieważ te wyrazy w myśl fragm. I w niepospolitem znaczeniu tu użyte.

²⁾ Rękopisy zgodnie ἀπὸ τοῦ πολλοῦ τοῦ περιέχοντος, co Diels zmienił na ἀπὸ τοῦ περιέχοντος τοῦ πολλοῦ. Sehorn i Mullach τοῦ τὰ πολλὰ περιέχοντος. Napisałem τοῦ πολλὰ περιέχοντος, jak we fragm. XII.

³⁾ Fol. 33 v. 20 ἐνεῖναι, fol. 8 r. 25 ἐν εἶναι.

⁴⁾ Diels pisze ἐνεῖναι, co wobec następujących słów Simplicyusza jest niemożliwe.

Następstwo tych fragmentów jest pewne. Simplicyusz bowiem fol. 33 v. przytacza je w tym porządku, dodając po pierwszym *καὶ μετ' ὀλίγον*, po drugim *μετ' ὀλίγα*. Słowa, które fol. 8 r. 25 po fragm. III jako bezpośrednio łączące się z nim Simplicyusz przytacza, przez pomyłkę widocznie w to miejsce się dostały.

Fragment I za ogólną zgodą starożytnych pisarzy zawiera opis pierwotnego stanu świata. Porównanie z innemi fragmentami poucza, że, gdzie Anaxagoras mówi o stanie pierwotnym, zawsze używa Imperf., o stanie dzisiejszym Praes. Pominąwszy inne świadectwa, tak rozumiał te słowa Arystoteles Phys. 8, 1, 2: *φησὶ γὰρ ἐκείνος ὁμοῦ πάντων ὄντων καὶ ἡμερούντων τὸν ἀπειρον χρόνον κίνησιν ἐμποῦναι τὸν νοῦν* i Diog. z Laerty 2, 3, 1: *πρῶτος τῇ ὅλῃ νοῦν ἐπέστησεν ἀρξάμενος οὕτω τοῦ συγγράμματος ὁμοῦ κτλ.* Arystoteles jeszcze dodaje, że stan opisany przez Anaxagorasa trwał nieskończenie długo.

Wobec tych świadectw odmienne tłumaczenie nowszych pisarzy ostać się nie może. Ritter, nie wierząc w chaos Anaxagorasa, przypuszcza, że chciał temi słowami wyrazić wspólność przyczyn wszech rzeczy. Alexi ignoruje przytoczone miejsce Arystotelesa, słowa Diogenesa uważa za fałszywą parafrazę słów Anaxagorasa i podkłada fragmentowi I taki sens: świat materialny jest chaosem, t. j. sam w sobie niczem bez świata praw; ostatni t. j. νοῦς jako *αὐτοκρατής* jest także sam w sobie niczem. Rzeczywistość zaczyna się z chwilą usunięcia tych przeciwieństw w *κινεῖν*, które u Anaxagorasa jest zewnętrznym ruchem (w rzeczywistości zaś procesem bez końca), świat jest materią znajdującą się w procesie, którego początkiem (właściwie zasadą) *ἀρχή* jest νοῦς.

Ὅμοῦ πάντα χρήματα ἦν — są to początkowe słowa *περὶ φύσεως*. Oryginalny ten wstęp, przypominający wstęp z Genesis, zyskał sobie w Grecyi ogromną popularność. Wszyscy pisarze, wspominający Anaxagorasa, znają go, chociaż zmieniają nieraz porządek wyrazów. W stanie pierwotnym podług Anaxagorasa wszystko było zmieszane. Części składowe mieszaniny, pierwiastki, nazywa ogólnie *χρήματα*. Co przez te pierwiastki rozumiał w przeciwstawieniu do nauki innych filozofów, dowiadujemy się później. Ich istotą jest nieskończoność: są one nieskończenie liczne i nieskończenie małe, a ponieważ to, co jest małe, jeszcze

można rozłożyć na nieskończenie małe części, dlatego Breier (Die Philosophie des Anaxagoras von Klazomenä nach Aristoteles, Berlin 1840, pag. 5) w nieskończoności widzi punkt wyjścia nauki Anaxagorasa. Pierwiastki w chaosie tak były zmieszane, że własności części składowych nie mogły występować na jaw.

Osobne stanowisko w chaosie przeznacza Anaxagoras *ἄήρ τε καὶ αἰθήρ*. Nie pojmuje *ἄήρ* i *αἰθήρ* w zwykłym znaczeniu, lecz *ἄήρ* jest wszystko, co ciężkie, gęste, zimne i ciemne, *αἰθήρ* cienkie, delikatne, ciepłe i jasne. Stosunku tych dwóch pierwiastków do całego chaosu prawdopodobnie wyraźnie Anaxagoras w dziele swem nie określił. Anaxagorejski *ἄήρ* i *αἰθήρ* mogą być albo pierwszymi wydzielinami, albo pierwszymi mieszaninami. Ponieważ o *ἀπόκρισις* w pierwszym fragmencie jeszcze niema mowy, tylko drugie przypuszczenie jest możliwe. *Ἄήρ* i *αἰθήρ* są więc, jak to Ritter najpierw dowiódł, sumą wszystkich *χρήματα*, czyli chaos składał się z mieszaniny *ἄήρ* i *αἰθήρ*¹⁾. Słowa więc *πάντα γὰρ ἄήρ τε καὶ αἰθήρ κατέχε* znaczą: wszystko wypełniał aer i eter, co Mullach nie bardzo szczęśliwie tłumaczy: cuncta aer et aether pervagabantur.

Ostatnie słowa fragmentu zawierają usprawiedliwienie, dlaczego Anaxagorasa *πάντα χρήματα* są równe *ἄήρ* i *αἰθήρ*. Spowodowało go do tego spostrzeżenie, że jeszcze teraz (*ἔνεστι*) te dwa pierwiastki w naturze przeważają.

Fragment II. Zachodzące w tym fragmencie *ἄήρ* i *αἰθήρ* są tem samem, co w pierwszym. Nie są jeszcze wydzielinami, lecz sumą pierwiastków stanowiących materią świata. Materya ta spoczywała w osłonie. Anaxagoras stan ten we fragm. XII. nazywa *τὰ πάντα ἐν τῷ πολλῷ περιέχοντι*. Pierwszy krok rozwoju polegał na tem, że materya odłączyła się od otaczającej ją osłony (*τὸ περιέχον*) i przez to stała się zdolną do dalszego rozwoju, a więc do wydzielenia. O *περιέχον* zresztą z fragmentów nie się nie dowiadujemy²⁾.

¹⁾ Beckel, Anaxagorae doctrina de rebus animatis, Monasterii 1868, pag. 2.

²⁾ Jako coś otaczającego materią rozumieją *περιέχον* także Schaubach (pag. 84) i Mullach, który ten wyraz tłumaczy przez caelum. Schorn uważa *περιέχον* za całą mieszaninę, co jest niemożliwe.

Ὀλίγον, które między pierwszym a drugim fragmentem wypadło, łatwo uzupełnić. Ponieważ w pierwszym materya jeszcze spoczywa, a w drugim już się odłącza, zapewne Anaxagoras podał przyczynę odłączania się w ustępie, który Simplicyusz wypuścił. Przychodzą nam w pomoc przytoczone już słowa Arystotelesa Phys. 8, 1, 2: ὁμοῦ πάντων χρημάτων ὄντων καὶ ἡρεμούντων ἀπειρον χρόνον κίνησιν ἐμποιῆσαι τὸν νοῦν καὶ διακρίναι. W tych słowach Arystoteles widocznie w skróceniu podał treść wstępu Anaxagorasa, który mniej więcej dalej brzmiał: τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων νοῦς ἐνεποίησε κίνησιν καὶ διέκρινε πάντα. Tak samo rozumie nasz fragment przeciw Ritterowi Schaubach (pag. 19). W streszczeniu jednakże Diogenesa z Laerty 2, 3, 1: πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἴτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε widzi osobny fragment, który rzekomo powtarzał wstępne słowa.

Fragment III. Pierwszy proces oddzielania się materyi już się zaczął. W miejsce chaosu t. j. πάντα ἐν τῷ πολλὰ περιέχοντι występuje odłączona od περιέχον materya. W ustępie, którego nam Simplicyusz nie zachował, była zapewne mowa o dalszym procesie oddzielania się materyi, ponieważ w III-cim fragmencie Anaxagoras mówi o wielu wydzielonych rzeczach: ἐν πᾶσι τοῖς συγκρινόμενοις. Do tego stanu odnoszą się zapewne słowa wstępne fragmentu: τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων. Fragment ten zawiera nową myśl. Przedmioty wydzielone są w stosunku do pierwotnego stanu ἀποκρινόμενα, ze względu na swe części składowe συγκρινόμενα. Części składowe nazywa Anaxagoras πολλὰ τε καὶ παντοῖα καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων. Cπέρματα są zapewne identyczne z πολλὰ τε καὶ παντοῖα¹⁾. Anaxagoras pierwiastki, z których świat powstał, nazywa wyraźnie σπέρματα, inni pisarze na to samo pojęcie używają wyrażenia ὁμοιομερῆ albo ὁμοιομέρειαι (por. Sextus Empiricus adv. math. rec. Im. Bekker, pag. 126, 462, 540). Że ta nazwa nie pochodzi od Anaxagorasa, lecz wprowadzoną została przez Arystotelesa, na to przekonywający dowód dał Breier (§ 8 pag. 79): „porzuciwszy pierwotne wątpliwości co do autentyczności homeomeryi, doszedłem do przekonania, że Anaxagoras tego pojęcia wcale nie zna, lecz że wyraz ὁμοιομερῆ jest

¹⁾ Niektórzy jak Ritter i Preller kładą przecinek po παντοῖα i czynią σπέρματα πάντων χρημάτων zależne od ἔχοντα.

terminem filozoficznym, wymyślonym prawdopodobnie przez samego Arystotelesa, ponieważ u Platona няма jeszcze jego śladu⁴. Co do jakości *σέσματα* dowiadujemy się ku końcowi, że mają różne kształty i własności, a więc są kwalitatywnie odgraniczone. Sposób zmieszania ich wydaje się Anaxagorasowi naturalnym wynikiem jego poprzednich uwag (*χρή δόξειν*). Jest to wskazówka, że między drugim a trzecim fragmentem jest dość znaczna luka.

Fragment IV powraca do chaosu. Ogólną uwagę fragmentu pierwszego, że w początkowej masie świata nie występowały na jaw zewnętrzne własności dla małości części składowych, uzupełnia Anaxagoras w niniejszym fragmencie. Pierwiastki kwalitatywnie przeciwne, jak mokre i suche, ciepłe i zimne, jasne i ciemne, części ziemi i nieskończona ilość innych, były ze sobą zmieszane w nieskończenie małych częściach, tak że chaos nie mógł mieć zewnętrznych znamion.

Wątpliwość wzbudza końcowy wniosek fragmentu. Fol. 33 v. 25 kończy się fragment anaxagorasowy już słowami *οὐδὲν εἰσικόντων ἀλλήλοις*. Słów *οὐδὲ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν εἰσικε τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ* miejsce to nie ma. Za to cytat ten zawiera uwagę, którą położyłem w nawiasie. Zwyczajny sposób cytowania słów *περὶ φύσεως* jest ten, że Simplicyusz albo cały fragment raz cytowany powtarza, albo skraca go, co najwięcej, przez opuszczenie końcowych słów. Tymczasem we fragm. IV po opuszczonych końcowych wyrazach jeszcze znajdujemy dodane zdanie. Słowa więc *τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων ἐν τῷ σύμπαντι χρή δόξειν ἐν εἶναι πάντα χρήματα*, które odstępują od zwykłego sposobu cytowania Simplicyusza, uważam za osobistą jego uwagę. Wniosek bowiem, jakiby tu wypowiadał Anaxagoras, że pierwotna materya złożona z nierównych części musi być uważana za *ἓν*, czy *ἓν* rozumie się kwantytatywnie, czyli też kwalitatywnie, choć sam przez się słuszny, w tem miejscu jest niemożliwy. Diels czując może niestosowność tego wniosku, pisze *ἐν* i czyta *ἐνεῖναι*. Tymczasem ze związku pokazuje się, że Simplicyusz rzeczywiście napisał *ἓν*, mówiąc o anaxagorasowej *ἑνωσις* (por. *ἐν μίγμα, εἰς κόσμος*), bo zaraz po tych słowach czytamy: *καὶ εἴη ἂν τὸ σύμπαν τοῦτο τοῦ Παρμενίδου ἐν ὄν*. Simplicyusz więc widocznie napisał *ἓν*, lecz jest to jego myśl, a nie Anaxagorasa. Wydawców fragmentów zmylił tu styl,

bo Simplicyusz zrobił tę uwagę, powtarzając słowa Anaxagorasa, chyba że przypuścimy, że uwaga o jedności świata jest zaczerpniętą z innej części dzieła i w zbiorze fragmentów powinna być umieszczona jako osobny fragment.

V. [ἐν παντί παντός μοῖρα ἔνεστι, πλὴν νοῦ · ἔστιν αἴς
δὲ καὶ νοῦς ἐνι].

(Fol. 35 r. 35 i fol. 37 r. 5).

Zasada, wypowiedziana w tym fragmencie, że w każdym przedmiocie znajdują się części składowe wszystkich pierwiastków, że więc każdy przedmiot jest niejako chaosem łączącym w sobie części wszystkich σπέρματα, co chwilę w dziele Anaxagorasa zachodziła. Fragmenty zawierają tego liczne dowody. Trzy razy zachodzi ta myśl we fragmencie VI, po razie we fragmencie XII i XVI.

Że zasadę ἐν παντί παντός μοῖρα ἔνεστι Anaxagoras wypowiedział przed fragm. VI, można wnosić ze słów tegoż fragmentu, gdzie przy słowach ἐν παντί παντός μοῖρα ἔνεστι dodaje ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν μοι λέλεκται. Pomimo tego fragment ten jest wątpliwy. Simplicyusz fol. 35 r. 35 cytuje go ἐν παντί παντός μοῖρα ἔνεστι πλὴν νοῦ · ἔστιν αἴς δὲ καὶ νοῦς ἐνι, fol. 37 r. 5 opuszcza ἔστιν αἴς δὲ καὶ νοῦς ἐνι. Otoczenie tego fragmentu w obu miejscach robi wrażenie, że to cytaty z pamięci. Myśl tę tak często Anaxagoras w swej rozprawie wypowiadał (πολλάκις λέγει, fol. 37 r. 5), że Simplicyusz przytaczając ją nie potrzebował zaglądać do książki. Sam dodatek πολλάκις λέγει wskazuje na to, że wyrazy uchodzące zwykle za fragm. V są streszczeniem Simplicyusza. Początek ἐν παντί παντός μοῖρα ἔνεστι dosłownie zachodzi w początku fragm. VI, dodatek πλὴν νοῦ przypomina słowa tegoż fragmentu οὐδὲ διακρίνεται τὸ ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πλὴν νοῦ. Przez skombinowanie tych dwóch cytatów mógł powstać nowy cytat.

Największą trudność sprawiają słowa ἔστιν αἴς δὲ καὶ νοῦς ἐνι. Słowa te ograniczają w niezrozumiały sposób co dopiero wypowiedzianą zasadę, że νοῦς stoi poza materią, przez przypuszczenie, że niektóre przedmioty, czy istoty zawierają νοῦς. Jedyne miejsce, któreby można z tem twierdzeniem zestawić, są słowa fragmentu VI: ὅσα τε ψυχὴν ἔχει καὶ τὰ μέζω καὶ τὰ ἐλάσσω, πάντων νοῦς ἐκράτει. A więc νοῦς znajdowałby się w niektórych istotach

żyjących mniej więcej tak samo jak substancya składająca te istoty. Tymczasem takiemu materyalnemu pojęciu νοῦς sprzeciwia się fragm. VI, w którym podniesioną jest niezdolność mieszania się νοῦς, a przedewszystkiem przytoczone z niego słowa, podług których νοῦς jest czemś poza materyą stojącym. Alexi (pag. 14) powołując się na miejsce Arystotelesa De anima 1, 2, tłumaczy drugie νοῦς przez dusza. Choćbyśmy przypuścili, że Anaxagoras nie miał jasnego pojęcia o witalnej sile istot żyjących i że nie zapuszczając się w dokładniejsze badania, życie psychiczne przypisywał istnieniu νοῦς w organizmie (Pawlicki, Hist. fil. gr. I, pag. 309), we fragm. V drugie νοῦς jest tem samym, co pierwsze, bo inaczej te dwie części zdania nie miałyby przeciwstawienia.

Z tych względów fragm. V jako fragment dzieła Anaxagorasa wzbudza wątpliwości. Simplicyusz mówi wprawdzie, przytaczając owe słowa fol. 35 r. 35: λέγει δὲ σαφῶς, lecz uwaga jego niekoniecznie odnosi się do brzmienia fragmentu (σαφῶς o niedosłownym cytacie także fol. 37 v. 10), lecz można ją rozumieć o wypowiedzianej myśli. Słowa ἔστιν οἷς δὲ καὶ νοῦς ἐνι może dodano w myśl Arystotelesa na mocy tego, że Anaxagoras, nie wchodząc, jak się zdaje, w szczegóły, życie stworzeń organicznych przypisywał wpływowi νοῦς, por. fol. 106 r.: σώματα δὲ ὄντα ἀρχῆς καὶ αἰτίας ἕδειτο τινος κρείττονος, ἣν Ἀναξαγόρας καλεῖ νοῦν. Simplicyusz gromadząc fol. 35 r. συμπεράσματα i ἀξιώματα Anaxagorasa, które zwalczał Arystoteles, uwagę o działaniu νοῦς w kierunku psychicznym przyłączył może zewnętrznie do wyrazów, do których najłatwiej się dały przyczepić.

VI. [τὰ μὲν ἅλλα παντὸς μοῖραν μετέχει] ¹⁾, νοῦς δὲ ἔστιν ἀπειρον καὶ αὐτοκρατὴς καὶ μέμικται οὐδενὶ χρήματι, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ ἔστιν. εἰ μὴ γὰρ ἐφ' ἑαυτοῦ ἦν, ἀλλὰ τεφ' ἐμέμικτο ἄλλῳ, μετεῖχεν ἂν πάντων χρημάτων, εἰ ἐμέμικτό τεφ' ἐν παντὶ γὰρ παντὸς μοῖρα ἔνεστιν, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν μοι λέλεκται, καὶ ἂν ἐκώλυεν αὐτὸν τὰ συμ-

¹⁾ Początek ten, którego niema fol. 33 v., a który zachodzi fol. 35 v., jest prawdopodobnie amplifikacyą Simplicyusza dla wywołania analogicznego przeciwstawienia jak w poprzedniej sentencji Anaxagorasa.

μιγμένα, ὥστε μηδενὸς χρήματος κρατεῖν ὁμοίως, ὡς καὶ μόνον ἔοντα ἐφ' ἑαυτοῦ. ἔστι γὰρ λεπτότατόν τε πάντων χρημάτων καὶ καθαρώτατον καὶ γνώμην τε περὶ παντός ἴσχει καὶ ἰσχύει μέγιστον. καὶ ὅσα ψυχὴν ἔχει καὶ μείζω καὶ ἐλάσσω, πάντων νοῦς κρατεῖ καὶ τῆς περιχωρήσεως τῆς συμπάσης νοῦς ἐκράτησεν, ὥστε περιχωρῆσαι τὴν ἀρχήν. καὶ πρῶτον ἀπὸ τοῦ σμικροῦ ἤρξατο περιχωρεῖν, ἔπειτα πλεῖστον περιεχώρει¹⁾ καὶ περιχωρήσει ἐπὶ πλεόν. καὶ τὰ συμμिशγόμενά τε καὶ ἀποκρινόμενα καὶ διακρινόμενα πάντα ἔγνω νοῦς. καὶ ὅποια ἔμελλον ἔσεσθαι καὶ ὅποια ἦν καὶ ὅσα νῦν ἐσσι καὶ ὅποια ἔσται, πάντα διεκόσμησε νοῦς καὶ τὴν περιχώρησιν ταύτην, ἣν νῦν περιχωρεῖ, τὰ τε ἄστρα καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὁ αἴθρ καὶ ὁ αἰθήρ, οἱ ἀποκρινόμενοι. ἡ δὲ περιχώρησις αὕτη ἐποίησεν ἀποκρίνεσθαι καὶ ἀποκρίνεται ἀπὸ τε τοῦ ἀραιοῦ τὸ πυκνόν καὶ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ τὸ θερμόν καὶ ἀπὸ τοῦ ζοφεροῦ τὸ λαμπρόν καὶ ἀπὸ τοῦ διεροῦ τὸ ξηρόν. μοῖραι δὲ πολλαὶ πολλῶν εἰσιν, παντάπασιν δὲ οὐδέν ἀποκρίνεται οὐδὲ διακρίνεται τὸ ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἐτέρου πλήν νοῦ. νοῦς δὲ πᾶς ὁμοίως ἐσσι καὶ ὁ μείζων καὶ ὁ ἐλάσσων. ἕτερον δὲ οὐδέν ἐστιν ὅμοιον οὐδενὶ [ἐτέρῳ ἀπειρων ὄντων]²⁾ ἀλλ' ὅτεων³⁾ πλεῖστον ἓν, ταῦτα ἐνδηλότατον ἐν ἑκάστῳ ἐσσι καὶ ἦν

(Fol. 33 v. 30 i fol. 35 r. 35; polskie tłumaczenie tego fragmentu daje Pawlicki pag. 306).

Fragment niniejszy jest najważniejszym źródłem dla anaxagorasowego νοῦς. Wprowadzenie duchowego czynnika w pojęcia filozoficzne greckiego świata było ogromnym postępem, wskutek czego Arystoteles nazywa Anaxagorasa jedynym trzeźwym między pijanymi. Czy jednak Anaxagoras jasno sobie z tego zdawał sprawę, czem jest jego νοῦς, czy go uważał, jak Sextus Empiryk, za osobiste bóstwo (νοῦς, ὅς ἐστι κατ' αὐτὸν θεός, adv. math. pag. 392 Im. Bekker), czy też za siłę jaką twórczą, niepodobna

¹⁾ Jest to konjektura Rittera, którą przejął także Mullach; rękopisy mają ἐπεὶ δὲ πλεῖστον περιχωρεῖ.

²⁾ Słowa te, których fol. 33 v. niema, zachodzą fol. 35 r. Diels uważa je za amplifikacyą Simplicyusza.

³⁾ Jest to bardzo prawdopodobna konjektura Prellera, por. fol. 34 v. 40: οὗ δὲ πλεῖστον ἔχει; rękopisy zgodnie w dwóch miejscach: ἀλλ' ὅτεων πλεῖστον ἓν.

rozstrzygnąć. Dzisiejsi historycy filozofii podsuwają anaxagorasowemu νοῦς znaczenie, jakie się im z ich stanowiska wydaje prawdopodobnem. To tylko pewna, że Anaxagoras jasno istoty νοῦς nie określił. W naszym fragmencie przedewszystkiem νοῦς występuje jako czynnik układający porządek świata. Własności jego określa Anaxagoras w przeciwstawieniu do własności materyi. Ponieważ ma panować nad nieskończoną materją, sam jest bez końca, ἀπειρον. W przeciwstawieniu do zależnej od niego materyi jest niezależny, αὐτοκρατής, i sam dla siebie αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ. Anaxagoras rozumie przez ostatni przymiot, że się z niczem nie łączy. Dowód apagogiczny na przymiot ἐφ' ἑαυτοῦ byłby podług rzekomego fragm. V fałszywym. Gdyby podług słów: ἔστιν οἷς δὲ καὶ νοῦς ἐν, w niektórych przedmiotach νοῦς był obecnym, musiałby podług zasady, że wszystko jest we wszystkim, znajdować się w każdej rzeczy ¹⁾).

Przymioty, które Anaxagoras w dalszym ciągu przypisuje νοῦς, że jest najczystsza i najdelikatniejsza z wszystkich rzeczy, stoją w ścisłym związku z własnościami już wymienionemi. Καθαρώτατον odnosi się zapewne do niezdolności mieszania się, λεπτότατον do niezależności od materyi. Νοῦς jest λεπτόν, ponieważ jest niematerialny ²⁾. Wymienione tu własności przypisuje Anaxagoras νοῦς w przeciwstawieniu do atrybutów materyi, przynajmniej dadzą się wszystkie tak wytłomaczyć ³⁾. Materja spoczywająca potrzebowała νοῦς, aby z niej świat, κόσμος, mógł powstać. Νοῦς więc posiada własności częścią odpowiadające, częścią przeciwnie materyi. Materja jest podzielna i złożona, νοῦς niezdolny się mieszać; materja zależna, νοῦς wolny. W jednym punkcie jednak się schodzą, t. j. do opanowania nieskończonej

¹⁾ Powyższą sprzeczność usiłował usunąć Hoffmann, Ueber die Gottesidee des Anaxagoras, des Socrates und des Plato, Würzburg 1860, pag. 9, przyjmując, że Anaxagoras robił różnicę między νοῦς organicznego, a nie-organicznego świata — różnicy tej jednak we fragmentach niepodobna się dopatrzeć.

²⁾ Jeżeli Carus, De Anaxagorae cosmotheologiae fontibus, przedr. w Dziełach Carusa IV, 703, λεπτότατον odnosi do wszechwiedzy, objaśnienie jego opiera się na fałszywej interpretacji λεπτότατον jako δῆδ.

³⁾ Αὐτοκρατής łatwiej odnieść do μέμικται οὐδενὶ χρήματι, aniżeli do nieograniczonej wolności działania rozumu, jak chce Breier, pag. 65.

materyi potrzebnym był nieskończony νοῦς. W końcu fragmentu podnosi Anaxagoras jeszcze przymiot jednolitości. Materya może być podzielona na części, które znowu zawierają części wszystkiego, νοῦς zawsze, czy większy, czy mniejszy, do siebie podobny (ὅμοιος).

Bez względu na materyą jest νοῦς wszystkowiedzący i wszechmocny. Wszechwiedza odgrywa w systemie Anaxagorasa podrzedną rolę. Prócz słów *καὶ τὰ συμμεισγόμενά τε καὶ ἀποκρινόμενα καὶ διακρινόμενα πάντα ἔγνω νοῦς*, niema wzmianki o wszechwiedzy νοῦς. Za to wszechmoc jego objawia się w działaniu na materyą. Wszystko, co jest, było i będzie, rozporządził νοῦς. Wywołał on ruch kołowy, *περιχώρησις*, który pierwiastki materyi odłączył lub zmieszał. *Περιχώρησις* przez νοῦς wywołana działa dalej i przybiera coraz większą siłę i rozmiary. Jej to wprost przypisuje Anaxagoras oddzielanie się przeciwnych żywiołów w naturze: rzeczy cienkich i gęstych, ciepłych i zimnych, jasnych i ciemnych, suchych i wilgotnych. Cały ten ruch w naturze stoi pod bezpośrednim dozorem νοῦς.

Do spowodowanego przez νοῦς za pośrednictwem *περιχώρησις* wydzielania się zastosowuje Anaxagoras w końcu fragmentu swoją zasadę mieszania się pierwiastków i przychodzi do wniosku, że zupełne odłączenie się jest niemożliwe. Ponieważ wszystko jest we wszystkim, jedno od drugiego zupełnie nie może się odłączyć, lecz każdy przedmiot zawiera kwalitatywnie części wszystkich rzeczy, choć różniących się kwantytatywnie. Rozróżnia się przedmioty podług przewagi części w przedmiotach przeważnie się znajdujących. Niejasne, tem więcej, że na konjekturze tekstowej oparte wyrażenie tej myśli tłumaczy Simplicyusz fol. 33 v. 15: *ἐκάστου κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν χαρακτηριζομένου*.

VII. *καὶ ἐπεὶ ἤρξατο ὁ νοῦς κινεῖν, ἀπὸ τοῦ κινουμένου παντός ἀπεκρίνετο καὶ ὅσον ἐκίνησεν ὁ νοῦς, πᾶν τοῦτο διεκρίθη· κινουμένων δὲ καὶ διακρινομένων ἡ περιχώρησις πολλῷ μᾶλλον ἐποίει διακρίνεσθαι*

(Simpl. fol. 67 r. 5).

Fragment powyższy przedstawia działanie νοῦς na materyą, o którym Anaxagoras już mówił w poprzedzającym fragmencie. Fragment VII rozprowadza myśl *καὶ τῆς περιχώρησις τῆς συμπά-*

της νοῦς ἐκράτησε κτλ. Materya i νοῦς, to dwa pierwiastki, które od wieków obok siebie istniały. Nagle zaczyna νοῦς działać na materyą. Według poprzedzającego fragmentu działa νοῦς tylko przez ruch kołowy na materyą, w niniejszym mowa jest o bezpośrednim jej poruszaniu. Νοῦς porusza materyą, co poruszy, to się odłącza ¹⁾, a to odłączenie potęguje działalność περιχώρησις.

Na pytanie, które mimowoli się tu następuje, kiedy i z jakiego powodu ἤρξατο ὁ νοῦς κινεῖν, Anaxagoras nie dał, jak się zdaje, wcale odpowiedzi. Jeżeli te dwa czynniki obok siebie istniały, czemu tak długo były bezczynne? Że Anaxagoras ten punkt zbył milczeniem, wnosić można z nagany, która spotkała pod tym względem jego naukę w starożytności (Breier, pag. 68). Do tego odnosić też zapewne wypada fragment wiersza Timona do Anaxagorasa, zachowany u Diogenesa z Laerty 2, 3, 1:

καὶ ποῦ Ἀναξαγόρην φασ' ἔμμεναι ὄλκιμον ἦρω
Νοῦν, ὅτι δὴ νόος αὐτῷ, ὃς ἐξ ἀπίνης ἐπαείρας
πάντα συνεσφίχωσεν ὁμοῦ τεταραγμένα πρόσθεν.

VIII. τὸ μὲν πυκνὸν καὶ διερὸν καὶ ψυχρὸν καὶ τὸ ζοφερόν ἐνθάδε συνεχώρησεν, ἐνθα νῦν ἡ γῆ τὸ δὲ ἀραιὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ξηρόν καὶ τὸ λαμπρόν ἐξεχώρησεν ἐς τὸ πρόσω τοῦ αἰθέρος ²⁾

(Simpl. fol. 38 v. 25).

Cytat ten zaczerpnięty z bliskiego sąsiedztwa fragm. VI. Simplicyusz zacytowałszy jeszcze raz słowa fragm. VI: ἡ δὲ περιχώρησις αὕτη ἐποίησε ἀπεκρίνεσθαι κτλ., przytacza niniejszy fra-

¹⁾ Słów ἀπὸ τοῦ κινουμένου παντὸς ἀπεκρίνετο niepodobna odnosić do νοῦς, jak to czyni Alexi, który to miejsce tłumaczy: „kiedy Rozum zaczął poruszać, odłączył się od każdej poruszanej rzeczy“. Podmiotem do ἀπεκρίνετο nie może być νοῦς, który stoi poza materyą, a więc nie może się od niej odłączyć, lecz ἀπεκρίνετο użyte jest nieosobowo: wszczęło się oddzielanie. Tak samo to miejsce widocznie rozumiał Simpl. fol. 67 r.: τὴν γένεσιν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἔκκρισιν εἶναι φησι, τὴν δὲ ἔκκρισιν ὅπῃ τῆς κινήσεως γενέσθαι, τῆς δὲ κινήσεως αὐτὸν εἶναι τὸν νοῦν. Por. tōm. Mullacha: ab omni parte mota reliquae secernebantur.

²⁾ Lukę po ἐνθα νῦν Aldina wypełnia ἡ γῆ; po to ξηρόν dodają wydawcy, idąc za cytatem z refutatio omn. haeres. przypisywanej św. Hipolitowi 8, 2. καὶ τὸ λαμπρόν.

gment jako stojący μετ' ὀλίγα. Fragment VIII zawiera zapewne opis pierwszego stadyum ἀπόκρισις, o którym już we fragmencie I była mowa. Materya, składająca się z ἀήρ i αἰθήρ, ułożyła się w ten sposób, że ἀήρ umieścił się na dole, αἰθήρ u góry. Zamiast ἀήρ kładzie Anaxagoras części składowe jego, a więc wszystko co gęste, mokre, zimne i ciemne, zamiast αἰθήρ wszystko co cienkie, ciepłe, suche, jasne.

IX. ἀπὸ τούτων ἀποκρινόμενων συμπήγνυται γῆ. ἐκ μὲν γὰρ τῶν νεφελῶν ὕδωρ ἀποκρίνεται, ἐκ δὲ τοῦ ὕδατος γῆ, ἐκ δὲ τῆς γῆς λίθος συμπήγνυται ¹⁾ ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ [οὔτοι δὲ ἐκχωρέουσι μᾶλλον τοῦ ὕδατος].

(Simpl. fol. 33 v. 10 i fol. 38 v. 30).

I ten fragment powstał przez kontaminacją dwóch cytatów. Przy wspólnym środku pierwszy cytat nie ma początku, drugi końca. Co do treści łączy się fragm. IX ściśle z poprzedzającym. Oddzielone naprzód ἀήρ i αἰθήρ dzielią się dalej. Z fragmentów dowiadujemy się tylko o wytworach powstałych z ἀήρ, zamiast którego Anaxagoras w tem miejscu używa wyrażenia νεφέλαι. Z ἀήρ powstaje woda przez zgęszczenie (συμπήγνυσθαι), z wody ziemia, z ziemi kamienie, które się wytworzyły pod wpływem zimna. Wyrażenia συμπήγνυσθαι i ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ oznaczają zapewne drugorzędne wpływy, bo podług teorii Anaxagorasa, którą wypowiada jeszcze we fragm. XI, ἀπόκρισις jest spowodowana przez ruch kołowy.

Niezrozumiałe są końcowe słowa fragmentu: οὔτοι δὲ ἐκχωρέουσι μᾶλλον τοῦ ὕδατος. Powiedziawszy bowiem wyraźnie, że kamienie powstają z ziemi, bezpośrednio zaprzecza temu mówiąc, że raczej z wody biorą swój początek. Simplicyusz na innem miejscu fol. 106 r. 30 podając szereg wytworów Anaxagorasa κατὰ τάξιν, o powstawaniu kamieni z wody nie wspomina. Ponieważ słów: οὔτοι δὲ ἐκχωρέουσι κτλ, niema fol. 38 v., uważam je z Schaubachem, który je w wydaniu swoim opuścił, za głosę

¹⁾ λίθος συμπήγνυται fol. 33 v.; λίθοι συμπήγνυνται fol. 38 v.; λίθος ma także streszczenie nauki Anaxagorasa fol. 106 r. 30: καὶ γὰρ ἐκ πυρὸς ἀήρ καὶ ὕδωρ καὶ ἐξ ὕδατος γῆ καὶ ἐκ γῆς λίθος καὶ ἐκ λίθου πάλιν πῦρ.

czytającego, który w bardzo prosty sposób wypowiedział niezgodność osobistego zapatrywania ze zdaniem Anaxagorasa.

X. καὶ ἀνθρώπους τε συμπαγῆναι καὶ τὰ ἄλλα ζῶα, ὅσα ψυχὴν ἔχει. καὶ τοῖς γε ἀνθρώποισιν εἶναι καὶ πόλεις συνφυγμένας (συνημμένας) καὶ ἔργα κατεσκευασμένα, ὥσπερ παρ' ἡμῖν. καὶ ἡλίον τε αὐτοῖσιν εἶναι καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα, ὥσπερ παρ' ἡμῖν καὶ τὴν γῆν αὐτοῖσι φύειν πολλά τε καὶ παντοῖα, ὧν ἕκαστοι τὰ ὀνήσιστα συνενεγκάμενοι εἰς τὴν οἴκησιν χρώνται. ταῦτα μὲν οὖν μοι λέλεκται περὶ τῆς ἀποκρίσεως, ὅτι οὐκ ἂν παρ' ἡμῖν μόνον ἀποκριθεῖη ἀλλὰ καὶ ἄλλῃ.

(Simpl. fol. 8 r. 27 i fol. 33 v. 50).

Związek przytoczonych słów jest zagadkowy. W obu miejscach, w których ten fragment zachodzi, łączy się bezpośrednio z fragm. III. Podczas gdy we fragm. III jest mowa o różnych homeomeryach zachodzących w stworzonych przedmiotach, fragment X zawiera na początku uwagę o wytworzeniu się ludzi, a bezpośrednio potem o jakimś ustroju światowym, widocznie nieziemskim. Wszystko to jest ściągnięte w jedno zdanie i zależne od jednego czasownika *χρὴ δοκεῖν*. Niema wątpliwości, że tu zaszło jakieś nieporozumienie. Fragn. X jest widocznie zakończeniem jakiegoś dłuższego ustępu o ustroju pozaziemskim. Był to zapewne dłuższy ustęp, który Anaxagoras streścił (fol. 8 r. — braknie fol. 33 v.) w słowach: *ταῦτα μὲν οὖν λέλεκται κτλ.* Słowa te, jak to słusznie Schorn i Diels robią, trzeba koniecznie uważać za anaxagorasowe, bo pod piórem Simplicyusza nie dają sensu. Nieporozumienie to powstało zapewne z powodu wadliwego tekstu, jaki miał przed sobą Simplicyusz. Sam Simplicyusz tego miejsca nie rozumie, lecz domyśla się tylko jego związku. Przypuszcza fałszywie, że tu jest mowa o jakimś innem oddzieleniu się materji, a więc o drugim świecie, *ἐτέρα διακόσμησις*. Czy jednak przypuszczenie jego jest słusznem, na pewno nie może rozstrzygnąć i kończy swoje uwagi o tym przedmiocie fol. 34 r. 5, że wartoby to dokładniej zbadać: *ταῦτα μὲν εἴτε οὕτως εἴτε ἄλλως ἔχει, ζητεῖν ἄξιον*.

Schaubach (pag. 93) wnioskował ze słów Simplicyusza, że Anaxagoras przyjmował dwa światy, *διττὴ διακόσμησις*, co słusznie odrzuca Zeller (*Die Philosophie der Griechen*, 3 wyd., I, 818).

Przypuszczenie podwójnego systemu światowego jest niezgodne z nauką Anaxagorasa. Opisana w naszym fragmencie διακόσμησις odnosi się zapewne do księżycy. Mamy bowiem pewną wiadomość, że Anaxagoras głosił, jakoby księżyc miał mieszkańców, góry i doliny, Diog. Laert. 2, 3, 4: οὗτος ἔλεγε τὸν ἥλιον μύθρον εἶναι διάπυρον καὶ μείζω τῆς Πελοποννήσου, οἱ δὲ φασὶ Ταντάλου, τὴν δὲ σελήνην οἰκήσεις ἔχειν, ἀλλὰ καὶ λόφους καὶ φάραγγας. Stanowisko tego fragmentu jest zupełnie odosobnione, związku jego z poprzedzającymi można się tylko domyślić. Anaxagoras rozwodził się zapewne w części swego dzieła, z której fragment jest wyjęty, nad ciałami niebieskimi i ich ἀπόκρισις. Wyobrażał je sobie jako masy skalne, które się odłączyły od ziemi i zapaliły w eterze wiszącym ponad ziemią (Schaubach, pag. 139 sq.). Jeżeli Anaxagoras o ciałach niebieskich, albo tylko o księżycu twierdził, że mają ziemię, ludzi, rośliny, zwierzęta, słońce i księżyc i wszystko inne, jak u nas, to przypuszczał zapewne osobną ἀπόκρισις w obrębie ciał niebieskich. Zapatrywanie to mógł wypowiedzieć w związku ze swą zasadą, że wszystko jest we wszystkim. Niedokładnem jest w takim razie wyrażenie Simplicyusza, że Anaxagoras przyjmował διττὴ διακόσμησις albo διάκρισις, ponieważ ciała niebieskie byłyby tylko równoległym wytworem tego samego świata.

XI. οὕτω τούτων περιχωρούντων τε καὶ ἀποκρινομένων ὑπὸ βίης τε καὶ ταχυτήτος. βίην δὲ ἢ ταχυτῆς ποιεῖ, ἢ δὲ ταχυτῆς αὐτῶν οὐδενὶ ἔοικε χρήματι τὴν ταχυτήτα τῶν νῦν ἑόντων χρημάτων ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ πάντως πολλαπλασιῶς ταχύ ἐστιν.

(Simpl. fol. 8 r. 35).

Simplicyusz fragment powyższy łączy z poprzedzającym, mówiąc μετ' ὀλίγα φησίν. Jednakże słowa jego, wprowadzające fragment ἄκουσον δὲ, οἷα καὶ μετ' ὀλίγα φησὶ τὴν ἀμφοῖν ποιούμενος σύγκρισιν, związku słów Anaxagorasa nie tłumaczy. Τὴν ἀμφοῖν σύγκρισιν odnieść tylko można do διττὴ διακόσμησις, chociaż o podwójnym ustroju świata we fragmencie niema mowy. Przytem cały fragment bardzo nieszczęśliwie z dzieła Anaxagorasa jest wyjęty. Zaczyna się bowiem od genet. abs., do którego braknie verbum finitum. Nie wiemy także, co zastępują zaimki τούτων

i αὐτῶν. Nieporozumienie, które zaszło przy fragm. X, przeniosło się widocznie do fragm. XI. Podług objaśnienia Simplicyusza, przez τούτων i αὐτῶν trzeba rozumieć podwójną διακρίσεις, czyli raczej ciała niebieskie, które stanowią διττὴ διακρίσεις. Porównanie zaś szybkości ruchu w naturze ze zwykłą szybkością ἐν ἀνθρώποις dowodzi, że tu jest mowa tylko o ustrojach, poza naszą ziemią się znajdujących. Słowem fragment nie daje nam tego, co zapowiada wstęp Simplicyusza. Nie sądzę, żeby takie nieporozumienie było możliwe, gdyby Simplicyusz miał przed sobą w całości ustęp Anaxagorasa, w którym tenże wytworzenie się ustrojów pozaziemskich omawiał. I tu Simplicyusz posługuje się jakimś tekstem niepoprawnym albo cytatem z περὶ φύσεως, którego początek, jak się zdaje, był skróconym.

Jeżeli z pominięciem wstępu Simplicyusza przypuścimy, że przez τούτων i αὐτῶν rozumieć trzeba ciała niebieskie ¹⁾, to trzeba przyznać, że Anaxagoras bez teleskopów, na mocy prostej obserwacji i rozumowania doszedł do bardzo poważnych w astronomii rezultatów. Ciała niebieskie wirują podług niego (περιχωρούτων). Ustrój ich jeszcze nie jest skończony, co można wnosić z wyrażenia ἀποκρινόμενων. Odłączanie dzieje się za pomocą siły, którą wytwarza szybkość, jakiej równej ludzie nie znają. Zgodnie z teorią, wypowiedzianą w tym fragmencie, Diogenes z Laerty praktyczne wyniki astronomicznych obserwacji Anaxagorasa streszcza w następujący sposób (2, 3, 9): „gwiazdy z początku krążyły kopułowo (θολοειδῶς), tak że w zenicie ziemi zawsze biegły w tem samym kole, później przybrały pochylenie; droga mleczna jest odbiciem światła słonecznego bez świecących gwiazd; komety to zbiecie się planet płonących, które jakby iskry odbijają się od aeru“. Że świat jeszcze nie jest skończony, na to naprowadziła go zapewne obserwacja meteorów (λίθου πτώσις), które podług Diogenesa z Laerty (2, 3, 5) nawet przepowiadał.

Ostatni to fragment, w którym jest mowa o wydzielaniu się materii. Simplicyusz, który streszcza przeważnie główne zasady teorii Anaxagorasa, szczegółowym rozwojem materii się

¹⁾ Tak samo Mullach: certum est hic disputari de motu, quo caelum et sidera olim ab indigesta mole separata sunt.

nie zajmuje. Z fragm. VIII i IX dowiadujemy się tylko o wytworach powstałych z *ἀήρ* i to tylko w ciałach nieorganicznych. W jaki sposób Anaxagoras tłumaczył sobie powstanie istot żyjących, do których podobno także rośliny zaliczał, o tem niema wzmianki we fragmentach. Fragmenty X i XI prawdopodobnie wyjęte są z partyi dzieła, w której Anaxagoras omawiał *ἀπόκρισις τοῦ αἰθέρος*.

XII. ὁ δὲ νοῦς ὅσα ἐστὶ τε κάρτα καὶ νῦν ἐστὶν ἵνα καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐν τῷ πολλὰ περιέχοντι καὶ ἐν τοῖς προσκριθεῖσι καὶ ἐν τοῖς ἀποκρινομένοις.

(Simpl. fol. 33 v. 45).

Podałem tekst fragmentu tak, jak zachodzi w rękopisach i w edit. princ. Miejsce to nie daje sensu. Breier (pag. 69) nazywa ze względu na to fragment rozpaczliwym. Poprzednio Carus już o nim wyraził się: obscurior hic locus emendatione carere videtur (De Anaxagorae theologiae fontibus, Dzieła Carusa IV, 705); lecz jego poprawka *ὅσα ἔστησε* nic nie pomogła. Schorn (pag. 41) zwątpił zupełnie w możność poprawienia tekstu. Emendacye Schaubacha i Mullacha są zbyt radykalne. Mullach pisze: ὁ δὲ νοῦς, ὅσα ἔσται τε καὶ νῦν ἐστὶ καὶ ἦν καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐν τῷ πολλὰ περιέχοντι καὶ ἐν τοῖσι προσκριθεῖσι καὶ ἐν τοῖσι ἀποκρινομένοις κάρτα διεκόσμησε. Diels czyta: ὁ δὲ νοῦς, ὥς ἀεί ποτε, κάρτα καὶ νῦν ἐστὶν, ἵνα καὶ τὰ ἄλλα πάντα κτλ., przyczem niezrozumiałem pozostaje *ἵνα* i stosunek drugiej części zdania do pierwszej ¹⁾.

Simplicyusz wypisując powyższy fragment, dał do niego następujące wytłomaczenie fol. 33 v. 45: ὅτι διττὴν τινα διακόσμησιν ὑποτίθεται, τὴν μὲν νοερὰν τὴν δὲ αἰσθητὴν ἀπ' ἐκείνης, δῆλον μὲν ἐκ τῶν εἰρημένων, δῆλον δὲ ἐκ τῶνδε. Że Anaxagoras przez wprowadzenie *νοῦς* stworzył dwa światy wprost przeciwne, t. j. duchowy i zmysłowy, czyli że przyjął, jak Arystoteles mówi, dwa pierwiastki, *στοιχεῖα*, samo się przez się rozumie. Uwaga Simplicyusa

¹⁾ Największą trudność sprawiają *κάρτα* i *ἵνα*. Jeżeli się zatrzymuje *ὅσα ἐστὶ τε κάρτα καὶ νῦν ἐστὶ*, można tylko przetłumaczyć to zdanie, jak to czyni Alexi: nietylko wszystko, co w ogólności jest, lecz także, co teraz jest. Czy jednak *κάρτα* może znaczyć w ogólności?

sza więcej byłaby na miejscu przy fragm. VI, w którym niematerialność νοῦς daleko silniej jest zaznaczona.

XIII. οὐ καχώρισται τὰ ἐν τῷ ἐνὶ κόσμῳ οὐδὲ ἀποκόπεται πελέκει οὔτε τὸ θερμὸν ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ οὔτε τὸ ψυχρὸν ἀπὸ τοῦ θερμοῦ.

(Simpl. fol. 38 r. 20 i fol. 37 v. 40).

Jest to fragment pod względem formalnym o tyle niepewny, że powstał ze złożenia dwóch cytatów Simplicyusza. Przy wspólnym środku jeden podaje początek, a drugi koniec. Najważniejszą jest myśl obu cytatom wspólna: οὐδὲ ἀποκόπεται πελέκει. Chociaż otoczenie tych miejsc robi wrażenie, jakoby to były cytaty z pamięci, jednakże zgodność w brzmieniu fragmentów pozwala przypuszczać, że tak mniej więcej Anaxagoras się wyraził.

Wszystko jest we wszystkim, brzmi kosmologiczna zasada Anaxagorasa. Dlatego, chociaż rozdział pierwiastków wyszedł od doskonałego νοῦς, nie może być w żaden sposób zupełny, lecz w każdym przedmiocie są zawarte części wszystkiego. Anaxagoras wyraża niemożliwość zupełnego rozdziału obrazowo, że „nie nie jest w naturze odcięte siekierą“. Jest to więc ta sama myśl, która występuje już ku końcowi fragmentu szóstego, jednakże w niniejszym fragmencie daleko dosadniej wyrażona. Τὸ θερμὸν ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ i odwrotnie indywidualizuje przeciwieństwo pierwiastków. Tak samo Simplicyusz może w myśl naszego fragmentu mówi fol. 108 v. 5: φησὶν ὁ Ἀναξαγόρας μηδὲ ἐνδέχσθαι πάντα διακριθῆναι· οὐ γὰρ παντελὴς διασπασμός ἐστιν ἡ διάκρισις.

Chociaż główna myśl stoi w ścisłym związku z systemem Anaxagorasa, niezrozumiałe są słowa ἐν τῷ ἐνὶ κόσμῳ. Jeżeli ἐν nie powstało z powtórzenia poprzedzającego ἐν, jest to jedyne miejsce we fragmentach, w którym Anaxagoras akcentuje jedność świata. Przez przyjęcie materii wszystko obejmującej, z której wszystko powstało, Anaxagoras wypowiedział jedność świata. Jedna jest tylko materya, a więc jeden κόσμος. Wniosek ten tak dalece rozumie się sam przez się, że dziwnem się wydaje wyszczególnienie εἰς κόσμος. Związek więc słów ἐν τῷ ἐνὶ κόσμῳ jest niezrozumiały. Możliwem jest, że Anaxagoras krótko przed niniejszym fragmentem rozwodził się nad jednością świata, na co

dodanie rodzajnika do wyrazu κόσμος zdaje się wskazywać. Może zresztą εἷς jest dodatkiem Simplicyusza, który w myśl Arystotelesa często miał sposobność podnoszenia jedności świata anaxagorasowego.

XIV. τούτων δὲ οὕτω διακεκριμένων γινώσκειν χρή, ὅτι πάντα οὐδὲν ἐλάσσων ἐστὶν οὐδὲ πλείων · οὐ γὰρ ἀνυστὼν πάντων πλείων εἶναι, ἀλλὰ πάντα ἴσα ἀεί.

(Simpl. fol. 35 v. 35).

Ostatnie cztery fragmenty dotyczą kwantytatywnej zmienności materji i jej części. Teorya, jaką w nich wykłada Anaxagoras, stoi w ścisłym związku z całą jego nauką. Na początku świata był chaos złożony z pierwiastków kwalitatywnie różnych i gotowych. Że te pierwiastki są wieczne, wypowiada Anaxagoras wprost w ostatnim fragmencie, niewprost wieczność ich leży w tem, że są niestworzone. Świat utworzył się z nich przez połączenie (σύμμιξις). Pierwiastki zostają tem, czem były, chociaż występują w coraz innych połączeniach. Suma pierwiastków πάντα (czyli jak ma kodeks D τὰ πάντα) jest ta sama. Materja nie może być większą ani mniejszą. Wniosek ten opiera się na prawdzie oczywistej (οὐ γὰρ ἀνυστὼν), że całość jest zawsze sobie samej równa. Że ta myśl zawarta w niniejszym fragmencie, dowodzą słowa Simplicyusza: οὕτε γίγνεται, οὕτε φθείρεται τι τῶν ὁμοιομερῶν, ἀλλ' ἀεί τὰ αὐτά.

XV. οὕτε τοῦ μικροῦ ἐστὶ τόγε ἐλάχιστον, ἀλλ' ἔλασσον ἀεί [τὸ γὰρ ἐὼν οὐκ ἔστι τὸ μὴ οὐκ εἶναι] οὕτε τὸ μέγιστον ¹⁾, ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγάλου ἀεί ἐστὶ μείζον, καὶ ἴσον ἐστὶ τῇ συμικρῷ πλήθους, πρὸς ἑαυτὸ δὲ ἑκαστὸν ἐστὶ καὶ μέγα καὶ μικρόν.

(Simpl. fol. 35 r. 30, po części powtórzone fol. 35 v. 25).

Treść fragmentu stanowi pojęcie wielkości i małości w pierwiastkach, składających materję świata (ἐν ταῖς ἀρχαῖς). Z zastosowania Simplicyusza fol. 35 r. 35 εἰ γὰρ πᾶν ἐν παντί καὶ πᾶν ἐκ παντός ἐκκρίνεται, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλάχιστου δοκοῦντος ἐκκριθήσεται τι ἔλασσον

¹⁾ Słowa οὕτε τὸ μέγιστον, których niema fol. 35 r., uzupełnione z fol. 35 v.

ἐκείνου καὶ τὸ μέγιστον δοκοῦν ἀπὸ τινος ἐξεκρίθη μείζονος wnosić należy, że fragment ten wyjęty jest z miejsca, w którem była mowa o podzielności nieskończonej materyi. Niema nic najmniejszego i największego, lecz wszystko jest mniejsze niż małe, albo większe niż wielkie. Argumentacya ta prowadzi do wniosku, że sama przez się każda rzecz jest albo wielka, albo mała, lecz ze względu na całość materyi niema różnicy między wielkiem a małym, że wielkie i małe są względniemi pojęciami ¹⁾. Cały fragment jest izolowany i nie zawiera nic, coby się bezpośrednio łączyło z poprzedniemi wywodami Anaxagorasa. Objasnienie Simplicyusza nie jest parafrazą fragmentu, lecz wskazuje logiczną drogę, która doprowadziła Anaxagorasa do twierdzenia wyrażonego w tym fragmencie. Anaxagoras wyobrażał sobie, że każdy przedmiot powstał przez ἀπόκρισις i σύμμιξις, dlatego nastroczyła mu się sposobność pomówienia o pojęciach wielkości i małości. Wynikiem jego argumentacyi jest, że wielkość i małość są względniemi pojęciami.

Rażą w tej argumentacyi słowa położone przezemnie w nawiasie: τὸ γὰρ ἓν οὐκ ἔστι τὸ μὴ οὐκ εἶναι. Mają one objaśniać myśl, że wszystko, co jest, może być mniejsze, lecz nie najmniejsze, „bo to, co jest, nie może nie być“, czyli że to, co jest, przez to, że jest najmniejszym, mogłoby zostać zredukowanem do niczego, a więc przestać istnieć. Pominąwszy czczość argumentacyi, epigramatyczny ten sposób wyrażenia nie zgadza się z prostym stylem Anaxagorasa. Zresztą filozof nasz nie sili się nigdy przeprowadzić ostatecznych konsekwencyi swych twierdzeń, lecz urywa je w pół drogi. Czuł to także widocznie Zeller, który (Gesch. d. griech. Phil. I, 863, uwaga 3) zamiast τὸ μὴ εἶναι czytał τομῇ οὐκ εἶναι. Słowa τὸ ἓν οὐκ ἔστι τὸ μὴ οὐκ εἶναι zdradzają subtelność późniejszych filozofów. Z tego powodu jako wątpliwe zostały położone w nawiasie. Czy to dodatek rychlejszy, czy też przy przepisywaniu cytatu dodał te słowa sam Sim-

¹⁾ Tak rozumiem słowa καὶ ἓν ἐστὶ τῇ μικρῇ πλήθος. Mullach domyślając się z poprzedzających słów jako podmiotu τὸ μέγα tłumaczy: et magnum parvo magnitudine par est. Alexi, przyjmując πλήθος za podmiot, tłumaczy fałszywie: und Menge ist auch gleich Kleinheit, ponieważ πλήθος w tem miejscu bezwarunkowo jak we fragm. II znaczy wielkość, co jest widocznem ze słów πρὸς αὐτὸ δὲ ἕκαστόν ἐστι καὶ μέγα καὶ μικρόν.

plicyusz, niepodobna rozstrzygnąć. W skróconym cytacie fol. 35 v. ich niema.

XVI. καὶ ὅτε δὲ ἴσαι μοῖραι εἰσι τοῦ τε μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ πλῆθους. καὶ οὕτως ἂν εἴη¹⁾ ἐν παντί πάντα, οὐδὲ χωρὶς ἔστιν εἶναι, ἀλλὰ πάντα παντὸς μοῖραν μετέχει. ὅτε τοῦλάχιστον μὴ ἔστιν εἶναι, οὐκ ἂν δύναίτο χωρισθῆναι, οὐδ' ἂν²⁾ ἐφ' ἑαυτοῦ γενέσθαι, ἀλλ' ὅπωςπερ ἀρχὴν εἶναι³⁾, καὶ νῦν πάντα ὁμοῦ. ἐν πᾶσι δὲ πολλὰ ἔνεστι καὶ τῶν ἀποκρινομένων ἴσα πλῆθος ἐν τοῖς μείζουσι τε καὶ ἐλάσσουσιν.

(Simpl. fol. 35 r. 35).

Fragment powyższy wyjęty prawdopodobnie z wykładu Anaxagorasa o tak nazwanych przez Arystotelesa ὁμοιομερῆ. Pierwiastki wszech rzeczy sam Anaxagoras nazywa χρήματα, σπέρματα, albo jak w powyższym fragmencie, μοῖραι. W części dzieła περὶ φύσεως, z której nasz fragment jest wyjęty, Anaxagoras zapewne rozwodził się o częściach składowych pierwiastków. Każdy przedmiot, czy to większy czy mniejszy, składa się z części kwalitatywnie równych. Pierwiastki Anaxagorasa nie są atomami Demokryta, lecz łączą w sobie wszystkie pierwiastki. Przykładu na uobrazowanie tego stosunku Anaxagoras we fragmentach nie podaje, lecz czynią to późniejsi pisarze, a mianowicie Arystoteles. Tak np. złoto jest złotem, ponieważ przeważają w niem μοῖραι złota, ale każda z tych μοῖραι jest chaosem łączącym w sobie wszystkie pierwiastki, tak że przy rozkładzie złota, jeżeli się odłączy większa część pierwiastków równych, kwalifikujących złoto jako złoto, ze złota wszystko inne może powstać. Powta-

¹⁾ Edit. princ. po οὕτως ἂν εἴη wsuwała καὶ, którego rękopisy nie mają. Mullach wskutek tego przecinek kładł po μικροῦ i tłumaczył: et quoniam aequales magni et parvi particulae sunt, magnitudo etiam in utroque reperitur. Podług tekstu naszego tłumaczyć należy: skoro i w wielkich i małych przedmiotach części (kwalitatywnie) są równe pod względem ilości, i z tego powodu wszystko jest we wszystkim.

²⁾ Mullach za edit. princ. pisze οὐδ' ἂν λίην, rękopisy οὐδ' ἂν albo οὐ λίαν, które widocznie z pierwszego powstało.

³⁾ Tak rękopisy (Mullach, ὅπως περὶ ἀρχὴν ἦν), chociaż pod względem językowym miejsce to wzbudza pewne wątpliwości. Ὅπως z Inf. zachodzi bardzo rzadko, a tam, gdzie zachodzi, nie jest faktycznem jak, lecz raczej ὥστε.

rza tu Anaxagoras zasadę, tak często we fragmentach zachodzącą, że wszystko jest we wszystkim. A więc w małym przedmiocie tak samo jest mnóstwo, jak we wielkim.

Za niemożliwe uważa Anaxagoras zmniejszenie jakiegoś przedmiotu do tego stopnia, żeby z homeomerów odłączyć wszystkie pierwiastki nierówne, tak żeby czysty pierwiastek pozostał. Tak zapewne trzeba rozumieć οὐκ ἂν δύναιτο χωρισθῆναι οὐδ' ἂν ἐφ' ἑαυτοῦ γενέσθαι, co Mullach nie zbyt szczęśliwie wyraził: non potest segregari neque a semet ipso quasi penitus avelli. Posługuje się Anaxagoras w tem miejscu argumentacją z fragm. XV, że nic nie może być zupełnie małym. Przez ἀπόκρισις łączyły się równe pierwiastki materii z chaosu w przedmioty, ale ponieważ te pierwiastki nie są czyste, lecz połączone z wszystkimi innemi niezliczonemi pierwiastkami, przeto stosunek chaotyczny trwa dalej, t. j. w każdym przedmiocie i w każdym tego przedmiotu pierwiastku teraz jeszcze zachodzi chaos, καὶ νῦν πάντα ὁμοῦ.

Wypada tu dodać, że Anaxagoras stosunek ten nie zawsze dość ściśle określa. Podczas bowiem gdy zasada jego bezwarunkowo brzmieć musi ἐν παντί πάντα, mówi także ἐν παντί πολλά. Niepodobna jednak przypuścić, żeby z wyrażeniem ἐν παντί πολλά łączył inne pojęcie, jak ἐν παντί πάντα.

XVII. τὸ δὲ γίνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι οὐκ ὁρθῶς νομίζουσιν οἱ Ἕλληνες · οὐδὲν γὰρ χρῆμα γίγνεται, οὐδὲ ἀπόλλυται, ἀλλ' ἀπὸ ἐόντων χρημάτων συμμίσχεται τε καὶ διακρίνεται. καὶ οὕτως ἂν ὁρθῶς καλοῖεν τότε γίνεσθαι συμμίσχεσθαι καὶ τὸ ἀπόλλυσθαι διακρίνεσθαι.

(Simpl. fol. 34 v. 50).

Fragment powyższy w zbiorach cytatów z dzieła Anaxagorasa zwykle zajmuje ostatnie miejsce jako ostateczny wynik jego wywodów. Poprawia on zwykle wyrażenia Greków na pojęcie powstawania i giniecia w naturze, ze względu na teorią homeomeryczną (Zeller, Phil. d. Gr. I, 793, uw. 3). Z tego powodu myśl w tym fragmencie wypowiedziana jest niejako praktycznym rezultatem uwag anaxagorasowych. Simplicyusz parafrazując wyrażenia Anaxagorasa fol. 34 v. 50, mówi: σαφῶς δὲ Ἀναξαγόρας ἐν πρώτῳ τῶν φυσικῶν γίνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι συγκρίνεσθαι

καὶ διακρίνεσθαι λέγει. Zeller streszczając teorią Anaxagorasa (I, 792) wyszedł od słów fragm. XVII.

Materya jest odwieczną, indywidualne obiekty powstają z niej przez συνμίσγεςθαι; nie w naturze nie ginie, lecz tylko rozkłada się, aby znowu wystąpić w innem złożeniu. Pośrednio tą samą myśl zawiera fragm. I i XII.

Schaubach (pag. 63) domyśla się, że przytoczone fragmenty περὶ φύσεως pochodzą z pierwszej księgi, w której Anaxagoras idąc za przykładem swoich poprzedników, złożył podstawne pojęcia o wytworzeniu się świata. Z wykluczeniem szczegółów zajmują się fragmenty tylko zasadniczymi zapastrywaniami Anaxagorasa. Koło, w którym cytaty Simplicyusza się obracają, jest dość ciasne. Ze sposobu cytowania czuć u niego ograniczenie: nie streszcza większej partyi dzieła, miejsce raz przytoczone albo powtarza dosłownie, albo robi do niego aluzye. Nieraz czuć brak swobody wobec słów Anaxagorasa. Tak ze słów fragm. X domyśla się Simplicyusz, że Anaxagoras przyjmuje διττὴ διακόσμησις, co przecież w dziele samem tak jasno musiało być wypowiedziane, że wątpliwość pod tym względem dla tego, który całe dzieło znał, była niemożliwą. Z tego powodu jesteśmy skłonni przypuścić, że Simplicyusz nie miał przed sobą całego dzieła Anaxagorasa, lecz posługiwał się ekscerptem, zawierającym najbardziej charakterystyczne ustępy. Niepodobna bowiem inaczej wytłomaczyć sobie połączenia fragm. III z X, które widocznie do odrębnych zupełnie partyi dzieła należą. Łatwo być może, że cytaty z Anaxagorasa miał Simplicyusz wynotowane na brzegu egzemplarza dzieła Arystotelesa, do którego pisał komentarz.

GRONO NAUCZYCIELI

przy końcu roku szkolnego.

---

1. **Leon Kulczyński**, kawaler orderu Fr. Józ., dr. fil., docent Uniw. Jagiell. i członek komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na nauczycieli w gimnazyach i szkołach realnych, dyrektor.
2. **Teofil Ziembicki**, dr. fil., docent Uniw. Jagiell., członek komisji Akad. Umiej. Krak. do badań hist. literatury i oświaty w Polsce, profesor w VIII. randze, zawiadowca zbioru książek szkolnych dla młodzieży uboższej wyż. gimnazjum, uczył języka pols. w VIa+b, VII i VIII, proped. w VII i VIII; razem 16 godzin w tygodniu.
3. **Wincenty Stroka**, prof. w VIII. randze, zawiadowca czytelnii dla młodzieży gimnazjum niższego, gosp. kl. Ic; uczył języka niemieckiego w Ic, IIIb i Vb; — 14 godzin w tygodniu.
4. **August Sokołowski**, dr. fil., członek kom. hist. Akad. Umiej. Krak., profesor w VIII. randze, wybrany posłem do Rady państwa, na urlopie.
5. **Antoni Pazdrowski**, profesor w VIII. randze, zawiadowca czytelnii młodzieży gimn. wyższego, uczył matematyki w Ib, IIIa+b, VIa i VIII, fizyki w IV; — 17 godzin w tygodniu.
6. **Jan Czubek**, członek kom. jęz. Akad. Umiej. Krak., profesor w VIII. randze, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, uczył języka łac. w VIII, greckiego w VIb i VIII; — 15 godzin w tygodniu.

7. **Juliusz Miklaszewski**, prof. w VIII. randze, gosp. kl. IIa, uczył geogr. i hist. w IIIa, IV, Vb i VII; nadto kierował nauką geogr. i hist. w IIa; — 17 godzin w tygodniu.
8. **Franciszek Tomaszewski**, dr. fil., członek komisji egzaminacyjnej dla kandydatów do jednorocznej służby wojskowej, profesor w VIII. randze, zawiadowca gabinetu fizycznego, gospodarz kl. Vb, uczył matematyki w Ic, IIa, Vb i VIb, fizyki w VIII, historii natur. w IIIb; — 18 godzin w tygodniu.
9. **Antoni Danysz**, dr. fil., członek komisji egzaminacyjnej dla kandydatów do jednorocznej służby wojskowej, prof., gosp. kl. Va, uczył języka łac. w VII, niemieckiego w IIa i Va; nadto kierował nauką jęz. greckiego w Va; — 19 godzin w tygodniu.
10. **Waleryan Heck**, profesor, gospodarz kl. VIII, uczył jęz. niemieckiego w Ic, geografii i hist. w VIa i VIII; nadto kierował nauką hist. i geogr. w IIIb; — 16 godzin w tygodniu.
11. **Andrzej Gąsiorowski**, profesor, gospodarz kl. VII, uczył jęz. łac. w Va+b; greckiego w VII; — 16 godzin w tygodniu.
12. **X. Józef Rychlak**, dr. św. teol., profesor, katecheta i exhortator w klasach wyższych, zawiadowca zbioru książek szkolnych dla młodzieży uboższej niższego gimnazjum, uczył religii w Ib+b, IIb, Va+b, VIa+b, VII i VIII; — 18 godzin w tygodniu.
13. **Kazimierz Bobek**, profesor, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył historii naturalnej w Ia, IIa+b, IIIa, Va+b, VIa+b, nadto kierował nauką hist. nat. w Ib i w Ic; — 20 godzin w tygodniu.
14. **Ignacy Kranz**, profesor, uczył matematyki w Ia, IIb, IV i VII, fizyki w VII, nadto kierował nauką matematyki w Va; 19 godzin w tygodniu.
15. **Jan Pawlikowski**, dr. fil., z. n., gospodarz kl. VIa, uczył jęz. łac. w VIb, grec. w Vb i VIa; — 16 godzin w tygodniu.
16. **Stanisław Kozłowski**, dr. fil. z. n., uczył jęz. pol. w IIIa, geogr. i hist. w Ib+c i w Va, nadto kierował nauką hist. i geogr. w IIb; — 16 godzin w tygodniu.
17. **Jacek Tyrała**, z. n., gosp. kl. IV, uczył jęz. łac. i grec. w IV, nadto kierował nauką jęz. polskiego w IIb i IV; — 16 godzin w tygodniu.

18. **X. Mateusz Jeż**, katecheta i exhortator w klasach Ic, IIa, IIIa+b i IV; — 10 godzin w tygodniu.
19. **Stanisław Witkowski**, dr. fil., z. n., gosp. kl. IIIa, uczył jęz. łac. w VIa, greckiego w IIIa i niem. w IIIa; — 15 godzin w tygodniu.
20. **Zygmunt Styło**, z. n., uczył jęz. niem. w VII i VIII; — 8 godzin w tygodniu (częściowo uwolniony).
21. **Józef Gebhardt**, z. n., uczył jęz. niem. w IV i VIa; — 8 godzin w tygodniu (częściowo uwolniony).
22. **Bronisław Kąsinowski**, z. n., gosp. kl. VIb, uczył jęz. niem. w IIb i VIb; — 9 godzin w tygodniu (częściowo uwolniony).
23. **Zygmunt Zapala**, dr. fil., z. n., uczył jęz. gree. w IIIb i pol. w Vb; — 8 godzin w tygodniu (częściowo uwolniony).
24. **Eugeniusz Bieganowski**, z. n., gosp. kl. IIb, uczył jęz. łac. w IIa+b; — 16 godzin w tygodniu.
25. **Edmund Cięglewicz**, z. n., gosp. kl. Ia, uczył jęz. łac., pol. i niem. w Ia; — 17 godzin w tygodniu.
26. **Maksymilian Wiśniowiecki**, z. n., gosp. kl. IIIb; uczył jęz. łac. w Ic i IIIb, pol. w IIIb; — 17 godzin w tygodniu.
27. **Józef Krajnik**, z. n., gosp. kl. Ib; uczył jęz. łac. w Ib i IIIa, pol. w Ib; — 17 godzin w tygodniu.
28. **Aleksander Czuczynski**, dr. fil., z. n., uczył jęz. pol. w Ic, IIa i Va, hist. i geogr. w Ia i VIb; — 16 godzin w tygodniu.
29. **Maryan Burzyński**, praktykant, uczył matematyki w Va; — 4 godziny w tygodniu.
30. **Jakób Forczek**, praktykant, uczył hist. i geogr. w IIa; — 4 godziny w tygodniu.
31. **Jan Króźel**, praktykant, uczył jęz. greckiego w Va; — 5 godzin w tygodniu.
32. **Wiktor Luboradzki**, praktykant, uczył jęz. polskiego w IV; 3 godziny w tygodniu.
33. **Jarosław Łomnicki**, prakt., uczył hist. nat. w Ib. — 2 godz. w tyg.
34. **Kazimierz Nitsch**, praktykant, uczył jęz. polskiego w IIb; — 3 godziny w tygodniu.
35. **Franciszek Popiołek**, praktykant, uczył geogr. i hist. w IIb 4 godziny w tygodniu.
36. **Michał Siwak**, praktykant, uczył hist. i geogr. w IIIb; — 3 godziny w tygodniu.

37. **Jan Śnieżek**, praktykant, uczył historii naturalnej w Ic; — 2 godziny w tygodniu.

Przedmioty nadobowiązkowe.

38. **Juliusz Miklaszewski**, j. w., uczył dziejów kraju rodzinnego w IIIa, IV i VII; — 4 godziny w tygodniu.
39. **Waleryan Heck**, j. w., uczył dziejów kraju rodzinnego w IIIb; 1 godzinę w tygodniu.
40. **Paweł Rongier**, nauczyciel nadetatowy, uczył jęz. francuskiego; — 6 godzin w tygodniu.
41. **Walenty Dec**, nauczyciel nadetatowy, uczył śpiewu; — 4 godziny w tygodniu.
42. **Stanisław Tondos**, nauczyciel nadetatowy, uczył rysunków; 6 godzin w tygodniu.
43. **Ignacy Kranz**, j. w., uczył kaligrafii w Ia+b+c i IIa+b; — 2 godziny w tygodniu.
44. **Władysław Kosiński**, dr. fil., prof. w c. k. III. gimnazjum, uczył stenografii; — 4 godziny w tygodniu.
45. **Towarzystwo gimnastyczne „Sokół“** udzielało nauki gimnastyki; — 6 godzin w tygodniu.
46. **Dr Samuel Landau**, uczył religii mojżeszowej.
-

ROZKŁAD NAUK.

KLASA I.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Katechizm katolicki.

Język łaciński. 8 godz. tyg. Na podstawie Ćwiczeń Steinera i Scheindlera: Odmiana prawidłowa imion i czasowników; ważniejsze przyimki i spójniki; ćwiczenia w tłumaczeniu z polskiego na łaciński jęz. i odwrotnie. Memorowanie. Elementarne wiadomości stylistyczne. Ustne ćwiczenia w mówieniu po łacinie na podstawie materiału znanego i przerobionego. Przyswojenie pamięciowe kilkudziesięciu przysłówi i przypowieści. Od listopada 1895 co tydzień zadanie szkolne ($1\frac{1}{2}$ godz.); w 2 półroczu także domowe.

Język polski. 3 godz. tyg. Elementarna nauka o zdaniu pojedynczym i złożonym; elementarna nauka odmiany imienia i słowa; niektóre zasady głosowni; nadto: poznawanie części mowy i przygodna nauka składni i interpunkcyi. Wyraziste czytanie ustępów tak prozaicznych, jak poetycznych; rozbiór, zdawanie sprawy z ustępów i opowiadanie. Uczenie się na pamięć poleconych ustępów. W 1 półroczu dyktaty co tydzień; w 2 półroczu naprzemian dyktaty i wypracowania stylistyczne zrazu szkolne, przy końcu roku także domowe.

Język niemiecki. 6 godzin tyg. Czytanie i tłumaczenie wszystkich ustępów z książki Petelenza-Germana; rozmowa w niemie-

ckim języku o rzeczach w tym ustępie zawartych, retrosya. Gramatyka według tejże książki. Uczenie się na pamięć słów, zwrotów i celniejszych ustępów. 4 zadania szkolne miesięcznie.

Geografia. 3 godz. tyg. Poglądowe zaznajomienie z zasadniczymi pojęciami geograficznymi. Dienne ruchy słońca ze względu na położenie domu i szkoły w różnych porach roku. Główne pojęcie o kształtach lądu i wód. Podział ludności pod względem pochodzenia i religii. Najważniejsze systemy górskie i rzeki, oraz państwa i posiadłości we wszystkich częściach świata. Ćwiczenia w czytaniu i rysowaniu map.

Matematyka. 3 godz. tyg. (w 1 półroczu arytmetyka, w 2 półr. aryt. i geometrya na przemian). Z *arytmetyki*: System dziesiętny. Liczby rzymskie. Cztery główne działania na liczbach całkowitych, niemianowanych i mianowanych, całych i dziesiętnych. Miary metryczne i wagi. Liczby wielorakie. Podzielność liczb. Najw. wspólna miara. Najmn. wsp. wielokrotność. Kurs elementarny rachunków na ułamkach zwyczajnych. Z *geometrii*: Pojęcia zasadnicze. Linia prosta, koło, kąty. Trójkąt (do przystawiania). Częste ćwiczenia domowe; co miesiąc zadanie szkolne.

Historja naturalna. 2 godziny tyg. Przez pierwsze 6 miesięcy: Ssawce, owady, wiję, pajęczaki, skorupiaki i robaki. Drugie półr. od 1 marca: Świat roślinny.

KLASA II.

Religia. 2 godz. tygod. Dzieje Starego Zakonu.

Język łaciński. 8 godz. tygod. Nauka odmian nieprawidłowych z powtarzaniem materiału wziętego w klasie I. Uzupełnienie nauki o przyimkach i spójnikach. Ustne ćwiczenia jak w kl. I. Ćwiczenia piśmienne 3 szkolne i 1 domowe na miesiąc.

Język polski. 3 godz. tyg. Elementarna nauka o zdaniu złożonem; nadto elementarne powtarzanie i uzupełnienie nauki o formach. Czytanie wypisów, uczenie się na pamięć, deklamacya. Dyktaty w miarę potrzeby; wypracowania stylistyczne 3 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki. 5 godz. tyg. Jak w klasie I., z książki Petelenza-Germana na klasę II. Reprodukcyja i rozmówki na podstawie ustępów podręcznika i przygodna nauka gramatyki. Co tydzień zadanie, z tych co miesiąc jedno domowe.

Historya. 2 godz. tyg. Dzieje starożytne ze szczególniejszem uwzględnieniem elementu biograficznego i powieściowego.

Geografia. 2 godz. tyg. Szczegółowa geografia fizyczna i polityczna Azji i Afryki. Poziomy i pionowy układ Europy, szczegółowa geografia Europy południowej i W. Brytanii. Ćwiczenia w rysowaniu map.

Matematyka. 3 godz. tyg. Z *arytmetyki*: Powtórzenie i uzupełnienie nauki o najw. wspólnej mierze i najmn. wsp. wielokrotności. Systematyczna nauka o ułamkach zwyczajnych. Zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i odwrotnie. Stosunki i proporcye. Reguła trzech prosta w zastosowaniu do proporcji i rachunku wnioskowania. Rachunek procentu pojedynczego. Z *geometrii*: Osi symetrii prostych i kątów. Przystawianie trójkątów; zastosowanie tegoż; najważniejsze własności koła, czworoboku i wieloboku. Ćwiczenia i zadania jak w klasie I.

Historya naturalna. 2 godz. tyg. Przez pierwsze 6 miesięcy: Ptaki, gady, płazy, ryby, mięczaki, szkarłupnie, jamochłony i pierwotniaki. W drugim półr. od 1. marca: Świat roślinny.

KLASA III.

Religia. 2 godz. tyg. dzieje Nowego Zakonu.

Język łaciński. 6 godz. tyg. Z gramatyki (3 godz. tyg.): Powtórzenie materiału z klasy II; składnia zgody i rzędu, przyimki z odpowiednimi przykładami. Czytanie i tłómaczenie (3 godz. tyg.) z Korneliusza Neposa wybranych żywotów. Co 14 dni zadanie szkolne, domowe co 3 tygodnie.

Język grecki. 5 godz. tyg. Odmiana prawidłowa imion i czasowników, aż do słów na μ z odpowiedniami ćwiczeniami ustnymi i piśmiennymi. Od połowy I. półroczu i w II. półr. co 14 dni zadanie domowe i szkolne naprzemiennie.

Język polski. 3 godz. tyg. Systematyczna nauka deklinacji z ważniejszymi wyjątkami; systematyczna nauka składni rzędu,

powtórzenie części mowy i zasad ortografii i interpunkcji. Czytanie wypisów, uczenie się na pamięć; deklamacya. Co 14 dni zadanie domowe lub szkolne.

Język niemiecki. 4 godz. tyg. Swobodniejsza reprodukcyja ustępów z książki Petelenza Germana na klasę III. Uwzględnianie synonimów. Uczenie się na pamięć. Z gramatyki nauka o formach i składni rzędu systematycznie. Co 14 dni zadanie domowe i szkolne naprzemian.

Historya i geografia. 3 godz. tyg. (1 godzina historyi, 1 godzina geografii naprzemian). Z *historyi*: Dzieje średniowieczne sposobem biograficznym, z szczególniejszem uwzględnieniem historyi austriackiej. Z *geografii*: Powtórzenie i uzupełnienie geografii matematycznej. Szczegółowa geografia fizyczna i polityczna Europy środkowej, północnej i wschodniej (z wyjątkiem monarchii austr.-węg.), Ameryki i Australii. Ćwiczenia w rysowaniu map.

Matematyka. 3 godz. tyg. Z *arytmetyki*: Cztery główne działania na liczbach ogólnych, całkowitych i ułamkowych. W związku z nauką geometrii: podnoszenie do potęgi drugiej i wyciąganie 2-go pierwiastka. Liczby niezupełne. skrócone mnożenie i dzielenie, zastosowanie ostatniego przy wyciąganiu drugiego pierwiastka. Z *geometrii*: Porównanie, przemiana i podział figur. Pomiar długości i powierzchni. Twierdzenie Pitagorasa. Najważniejsze rzeczy z podobieństwa utworów geometrycznych. Ćwiczenia i zadania jak w kl. I.

Historya naturalna. 2 godz. tyg. I. półrocze: Fizyka: Pojęcia wstępne, ciepło i chemia. II. półr.: Mineralogia.

KLASA IV.

Religia. 2 godz. tyg. Nauka o ceremoniach i obrzędach Kościoła katolickiego.

Język łaciński. 6 godz. tyg. Z gramatyki (naprzemian 2 i 3 godzin tygodniowo): Nauka o trybach i czasach, imperativus, infinitivus, nom. i accus. c. infinit., oratio obliqua, supinum, gerundium, spójniki — w połączeniu z odpowiedniami ćwiczeniami ustnymi i piśmiennymi. Prozodya i metryka z czytaniem Owidyusza. Czytanie i tłumaczenie: Caesaris Comm.

de Bello gallico. Co 14 dni zadanie domowe, co 2—3 tygodni szkolne.

Język grecki. 4 godz. tyg. Słowa na μ , niewzorowe, właściwości, znaczenia i akcenta w konjugacyi. Zasady składni. Tłómaczenie z greckiego na polski język i odwrotnie. Zadania: 1 domowe i 1 szkolne na miesiąc.

Język polski. 3 godz. tyg. Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika; systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Wierszowanie. Powtórzenie całej gramatyki w ogólnym zarysie. Czytanie wypisów. Deklamacya. Co 2 tyg. zadanie naprzemian domowe i szkolne.

Język niemiecki. 4 godz. tyg. Jak w klasie III z książki Petelenza-Germana na klasę IV. Z gramatyki nauka systematyczna o zdaniu i uzupełnienie składni rzędu. Zadania jak w klasie III.

Historya i geografia. 4 godz. tyg. 2 godz.: Historya nowożytna z szczególniejszem uwzględnieniem dziejów Austrii; 2 godz.: Szczegółowa geografia monarchii austro-węg. pod względem fizycznym i politycznym. Ćwiczenia w rysowaniu map.

Matematyka. 3 godz. tyg. Z *arytmetyki*: Równania 1 stopnia o jednej i kilku niewiadomych i takie równania 2-go i 3-go stopnia niezupełne, które zachodzą w nauce geometryi w tejże klasie. Podnoszenie do sześciastku i wyciąganie 3-go pierwiastka; reguła trzech złożona, reguła łańcuchowa, reguła podziału, rachunek procentu składanego. Z *geometryi*: Wzajemne położenie linii prostych i płaszczyzn, kąty bryłowe, główne rodzaje brył. Najprostsze przypadki obliczania powierzchni i objętości brył. Ćwiczenia i zadania jak w kl. I.

Fizyka. 3 godz. tyg. Magnetyzm, elektryczność, mechanika, najważniejsze wiadomości z kosmografii. Akustyka, optyka.

KLASA V.

Religia. 2 godz. tyg. Dogmatyka ogólna.

Język łaciński. 6 godz. tyg. Lektura (5 godz. tyg.): W oddz. *a* Liv. I, XXII, 1—18, 38—61; Ovid. Metam. wyd. Bednarskiego 1, 2, 5, 10, 14, 21, 25, 27, 31, 35; Trist. 1, 8. — W oddz. *b* Liv. lib. I, XXII, 1—8, 40—61, Ovid. Metam. 1, 2, 3, 4, 5, 10, 16, 17, 30, 35, Fast. 6, 8, 15, 17, Trist.

1, 8. 1 godz. ćwiczeń gramatyczno-stylistycznych. Co miesiąc zadanie szkolne.

Język grecki. 5 godz. tyg. Lektura (4 g. tyg.): W oddziale *a* I. półr.: Xenof. Anab. (wyd. Fiderera). I, II, V, VII, IX, X, XII, XIII, XV. — II. półr.: Hom. Il. I, III, Xenof. Cyrop. I, II, III. — W oddz. *b* I. półr.: Xenof. Anab. (wyd. Fiderera) I, III, V, VII, IX, X, XII, XIII, XV. — II. półr.: Homer Il. I, III i Xenof. Cyrop. I, II i III. Ćwiczenia gramatyczne (1 godz. tyg.). Zadań szkolnych 4.

Język polski. 3 godz. tyg. Czytanie i rozbiór celniejszych utworów z rozmaitych rodzajów poezji i prozy według wypisów szkolnych Próchnickiego. Zadanie co 3 tygodnie.

Język niemiecki. 4 godz. tyg. Czytanie z wypisów Petelenza i Wernera z odpowiednim objaśnieniem gramatycznym, stylistycznym i estetycznym. Ćwiczenia w opowiadaniu i uczeniu się na pamięć celniejszych ustępów. W półroczu 7 zadań: 4 domowe i 3 szkolne.

Historja i geografia. 3 godz. tyg. Dzieje starożytne, osobliwie Greków i Rzymian, do podboju Italii, przy ciąglem uwzględnieniu geografii.

Matematyka. 4 godz. tyg. *Arytmetyka* (2 godz. tyg.): Cztery główne działania. Odjemne i ułamkowe liczby. Własności liczb. Proporcye i ich zastosowanie. Równania 1 stopnia. *Geometria* (2 godz. tyg.). Planimetria. Ćwiczenia i zadania jak w klasie I.

Historja naturalna. (2 godz. tyg.). I półr.: Mineralogia; II półr.: Botanika.

KLASA VI.

Religia. 2 godz. tyg. Dogmatyka szczegółowa.

Język łaciński. 6 godz. tyg. Lektura (5 godz. tyg.): w oddz. *a* Sallust. Jugurtha; Cicero in Catil. I; Verg. Ecl. 1, 5; Georg. Laudes Italiae, Laudes vitae rusticae, Descriptio veris, De nomadibus Scythis Aen. II, IV. W oddz. *b* Sallust. Jugurtha, Cic. in Catil. I, III, Verg. Aen. I, II, IV. 1 godz. tyg. ćwiczeń gram.-stylistycznych. Zadania jak w kl. V.

Język grecki. 5 godz. tyg. Lektura (4 godz. tyg.): w oddz. *a*

Hom. Il. lib. III, IV, XI, XVI, XXI, XXII, XXIV; Herodoti lib. VII, 1—90. W oddz. *b* Hom. Il. VI, XVIII, XIX, XXII, XXIII, XXIV, Herodoti lib. VIII, 1—100. 1 godz. tyg. ćwiczenia gram. Zadania jak w kl. V.

Język polski. 3 godz. tyg. Czytanie celniejszych ustępów z autorów XVI, XVII i XVIII wieku literatury polskiej, z historyczno-literackimi, gramatycznymi i estetycznymi uwagami, z Wypisów Tarnowskiego-Wójcika tom I.

Język niemiecki. 4 godz. tyg. Rzecz o rodzajach poezyi i prozy na podstawie Wypisów Petelenza i Wernera. Zadania jak w kl. V. Czytano w wyd. Graesera w oddz. *a* Minna von Barnhelm i Zriny; w oddz. *b* Minna von Barnhelm i Herman i Dorota.

Historia i geografia. 4 godz. tyg. Historia rzymska od podboju Italii i dzieje średniowieczne.

Matematyka. 3 godz. tyg. Z *arytmetyki*: Ułamki ciągłe, potęgi, pierwiastki i logarytmy; równania drugiego stopnia. Z *geometrii*: w I półr. stereometria; w II półr. trygonometria. Ćwiczenia i zadania jak w kl. V.

Historia naturalna. 2 godz. tyg. Zoologia w połączeniu z zasadami anatomii i fizjologii ludzkiej.

KLASA VII.

Religia. 2 godz. tyg. Etyka chrześcijańsko-katolicka.

Język łaciński. 5 godz. tyg. Lektura (4 godz. tyg.): Cicero: pro Milone, Philipp. II, Tusc. Disp. I, Verg. Aen. IV i VI. — 1 godz. tyg. ćwiczeń gramatyczno-stylistycznych. Zadania jak w klasie V.

Język grecki. 4 godz. tyg. Demostenesa: O pokoju, Filipika 1 i 2. Hom. Od. ks. I, V, XI, XIII, XXII. 1 godz. ćwiczeń gram. Zadania jak w klasie V.

Język polski. 3 godz. tyg. Czytanie i rozbiór celniejszych utworów z początku XIX wieku. W całości czytano: Konrada Wallenroda, Śluby Panieńskie i Lillę Wenedę. Zadanie co miesiąc, 3 domowe, 2 szkolne.

Język niemiecki. 5 godz. tyg. Na podstawie wypisów Petelenza i Wernera do r. 1794. Czytano w wyd. Graesera: Goe-

thego Hermann und Dorothea, Iphigenie auf Tauris; Schillera Maria Stuart; Shakespeara Macbeth. W półroczu: 2 zadania domowe i 3 szkolne.

Historya i geografia. 3 godz. tyg. *Historya* nowożytna.

Matematyka. 3 godz. tyg. Z *arytmetyki*: Równania kwadratowe i wykładnicze o jednej i kilku niewiadomych; równania nieoznaczone; szeregi; rachunek procentu składanego; nauka kombinacji; dwumian Newtona. Z *geometrii*: Trygonometryczne zagadnienia; zastosowanie algebry do geometrii; geometrya analityczna w płaszczyźnie. — Ćwiczenia jak w klasie V.

Fizyka. 3 godz. tyg. *Mechanika.* Ciepło. *Chemia.*

Logika. 2 godz. tyg.

KLASA VIII.

Religia. 2 godz. tyg. *Historya* kościelna.

Język łaciński. 5 godz. tyg. *Lektura* (4 godz. tyg.): w I półr.: Horat. Car. I. 1, 3, 11, 14, 22, 24, 31, 34; II. 3, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 17, 18; III. 1, 2, 3, 30; IV. 3. Epod. 2, 7; Sat. I. 1, 6; Epist. I. 2. W II półr.: Tacit. Germania 1—27; Annales. I.

Język grecki. 5 godz. tyg. *Lektura*: w I półr.: Plato Apologia, Kryton i ostatnie rozdziały z Fedona; w II półr.: Sofoklesa Antygona. Ćwiczenia gramatyczne. Zadania jak w kl. V.

Język polski. 3 godz. tyg. Czytanie cenniejszych ustępów z autorów ostatniego okresu lit. pol. w połączeniu z estetycznymi i historyczno-literackimi uwagami z Wypisów tomu II. W całości przeczytano Irydyona i Juliusza Cezara (Szekspira) w tłóm. Pajgarta.

Język niemiecki. 4 godz. tyg. Na podstawie wypisów Petelena i Wernera Goethe i Schiller od r. 1794 i *historya* literatury XIX wieku. *Lektura*: Goethego Hermann und Dorothea; Schillera Wallenstein, Jungfrau von Orleans i Wilhelm Tell. Zadania w I półr. 2 szkolne, 3 domowe; w II półr. 4 przeważnie szkolne.

Historya i geografia. 3 godz. tyg. I półr.: Szczegółowa *historya* austryacko-węg. monarchii. II. półr.: 2 godz. tyg. Szcze-

głowy opis mon. austr.-węg.; 1 godz. tyg. powtarzanie historyi starożytnej.

Matematyka. 2 godz. tyg. Powtórzenie nauki matematycznej; ćwiczenia w rozwiązywaniu zagadnień algebraicznych i geometrycznych. Zadania jak w kl. V.

Fizyka. 3 godz. tyg. Magnetyzm; elektryczność; nauka o ruchu falowym; akustyka; optyka; elementy astronomii.

Psychologia. 2 godz. tyg. Psychologia empiryczna.

ZADANIA POLSKIE.

KLASA Va.

1. Jakie znaczenie mają wakacje dla ucznia? — 2. Panteja. (Opowiadanie na podstawie lektury szkolnej zeszlenczej). —
3. Stanowisko dziejowe Fenicyan (z podaniem dyspozycji). —
4. Treść pierwszej księgi „Pana Tadeusza“. — 5. Opowiedzieć jakie zdarzenie z własnego życia. — 6. Położenie Greków w pierwszym dniu po bitwie pod Kunaksą. — 7. Przełożyć na język polski: Xenofonta Anabasis II. 5. §. 3—8 od słów: Ἐγὼ ὦ Τισσαφέρνη, aż do... οἱ θεοὶ κρατοῦσι. — 8. Krajobraz zimowy. — 9. Życie na dworcu kolejowym. — 10. Tok myśli w kazaniu X. Piotra Skargi o miłości ojczyzny. — 11. Bitwa nad jeziorem Trażymeńskim (podług Liwiusza). — 12. Jak przepędziłem święta Wielkanocne? —
13. Rynek krakowski. — 14. Wrażenia z tegorocznej majówki.

KLASA Vb.

1. Opis miejsca rodzinnego. — 2. Myśl przewodnia „Ody do młodości“. — 3. Treść „Grażyny“. — 4. Szajnocha jako wzór wytrwałości. — 5. Opis dworu szlacheckiego według „Pana Tadeusza“. — 6. Konnica polska w XVII. wieku (na podstawie lektury szkolnej). — 7. Do jakiego rodzaju poezji nadają się najbardziej motywa religijne? (Na podstawie objaśnień w szkole). —
8. Dlaczego Ateny odegrały pierwszorzędną rolę w wojnach perskich? — 9. Myśl przewodnia dumy Ujejskiego „Pogrzeb Kościuszki“. — 10. Przyczyny upadku rządów królewskich w Rzy-

mie (według Liwiusza). — 11. Jakie znaczenie mają grzyby w przyrodzie? — 12. Przetłómaczyć dobrą polszczyzną wierszy trzydzieści pierwszej księgi Iliady.

KLASA VIa.

1. Jak spędziłem ostatnie wakacje? — 2. O wychowaniu, ćwiczeniu i sprawach młodego człowieka (Mikołaj Rey „Żywot człowieka poczciwego“, I, 3—9). — 3. Jakiej Modrzewski żąda kary na mężobójstwo i jak to uzasadnia? — 4. „Piękność“ według wyobrażeń Górnickiego. — 5. Charakter Antenora z „Odraprawy posłów greckich“ Jana Kochanowskiego. — 6. Jakie cnoty powinny zdobić rycerza chrześcijańskiego? (Piotr Skarga „Żołnierskie nabożeństwo“). — 7. Walka Achillesa nad rzeką Ksantos (Homera Iliada ks. XXI). — 8. Znaczenie Karola Wielkiego w dziejach cywilizacji (na podstawie nauki szkolnej). — 9. Spisek Katyliny (na podstawie lektury łacińskiej). — 10. Elekcya króla Michała (na podstawie „Pamiętników Paska“). — 11. Na podstawie „Trenów“ Jana Kochanowskiego rozwinąć myśl:

„Gdzieby też tak kamienne ten Bóg serce nosił,
Żeby tam smutny człowiek już nie nie uprosił“.

12. Pogrzeb Hektora (na podstawie Iliady). — 13. Zalety Kraśnickiego jako bajkopisarza (okazać szczegółowo na podstawie którejkolwiek bajki). — 14. Główne zasługi Bolesława Chrobrego.

KLASA VIb.

1. Wielkość narodu rzymskiego w nieszczęściu. — 2. Jak sobie wyobraża Rey żywot „swobodny“ i „pomierny“, a co uważa za żywot „kłopotliwy“? — 3. Czem uzasadnia Orzechowski obawy swoje o przyszłość rzeczypospolitej w traktacie „Quincunx“? — 4. Dobre wychowanie według wyobrażeń Górnickiego. — 5. Jakie wady wytyka J. Kochanowski w Satyrze społeczeństwu polskiemu? — 6. Absolutum dominium a wolność szlachecka według VI kazania sejmowego Piotra Skargi. — 7. Opis tarczy Achillesa według XVIII. ks. Iliady. — 8. Na podstawie Trenów J. Kochanowskiego rozwinąć myśl:

„Ziemia w ziemię wraca, a duch, z nieba dany,
Miałby zginąć, ani na miejsca swe wezwany“.

9. August i Perikles. — 10. Elekcya króla Michała według opisu

Paska. — 11. Stanisław Konarski jako przeciwnik zrywania sejmów (na podstawie czytania szkolnego). — 12. Ostatnia księga Iliady pod względem treści i znaczenia swego w budowie całego poematu. — 13. Rozwinać myśl Wacława Potockiego:

„Nikt do nas, my na wszystkie posyłamy światy
Po trunki, po korzenie, szkiełka i bławaty“.

14. Znaczenie zakonów w wiekach średnich.

KLASA VII.

1. Grecy a Rzymianie (charakterystyka porównawcza). — 2. Zasługi St. Konarskiego około moralnego odrodzenia się Polski. — 3. Jaki wpływ wywiera geograficzne położenie kraju na rozwój narodów? — 4. Treść i dążność komedyi Niemcewicza p. t. „Powrót Posła“. — 5. Znaczenie ustępów lirycznych w architektonice Konrada Wallenroda. — 6. Pokój westfalski w dziejach Europy. — 7. Miecznik i Marya (charakterystyka na podstawie poematu Malczewskiego). — 8. „Ordo anima rerum“. — 9. Jakimi zaletami odznacza się Fredro jako komedyopisarz? — 10. Demostenes jako patryota.

KLASA VIII.

1. Niebezpieczeństwa zewnętrzne bywają często przyczyną wzrostu potęgi narodu. — 2. Znaczenie morza Śródziemnego w dziejach Europy. — 3. Porównać szybki rozwój i upadek mahometanizmu z powolnym wzrostem chrześcijaństwa. — 4. Przyjaźń jako ośłoda życia. — 5. Porównać ideę Wallenroda i Irydyona. — 6. Oświata w Polsce za Stanisława Augusta. — 7. Charakterystyka Mohorta. — 8. Mowa, zachęcająca do składek na odnowę Wawelu.

ZADANIA NIEMIECKIE.

KLASA Va.

1. Ägyptens wichtigste Bauwerke. — 2. Die Bürgschaft. (Inhalt der Ballade von Fr. Schiller). — 3. Kampf der Horatier

und Curiatier. (Nach Livius: I, 25). — 4. Das Meer ein Freund und ein Feind des Menschen. — 5. Lykurg und Solon. (Ein Vergleich). — 6. Der Tempel zu Delphi. — 7. Die Olympischen Spiele und ihre Bedeutung für Griechenland. — 8. Die panhellenische Gesinnung Kimrus. — 9. Bericht über das verflossene Schulsemester in einem Briefe an einen Freund. — 10. Die Entdeckung und die Erforschung der Katakomben. — 11. Der Groll des Achilles nach Ilias I. — 12. Die älteste Bevölkerung von Italien. — 13. Die Sage von der Gründung der Stadt Krakau. — 14. Die Ermordung des Ibykos.

KLASA Vb.

1. Die Verfassung Aegyptens. (Schulaufgabe). — 2. Der Zauberlehrling. (Hausaufgabe). — 3. Der Kampf der Horatier und Curiatier. (Schulaufgabe). — 4. Das Meer ein Freund und Feind des Menschen. (Hausaufgabe). — 5. Das Orakel zu Delphi. (Schulaufgabe). — 6. Lykurg und Solon, ein Vergleich. (Hausaufgabe). — 7. Die Olympischen Spiele. (Hausaufgabe). — 8. Der Krakushügel und die an ihn geknüpfte Sage. (Schulaufgabe). — 9. Die Eroberung von Gabii nach Livius. (Hausaufgabe). — 10. Inhaltsangabe und Grundgedanke der Ballade „die Bürgerschaft“ von Schiller. (Hausaufgabe). — 11. Kurze Inhaltsangabe der polnischen Idylle Wiesław. (Schulaufgabe). — 12. Des Perikles politische Wirksamkeit. (Hausaufgabe). — 13. Inhaltsangabe der Ballade von Schiller die Kraniche des Ibykus. (Schulaufgabe). — 14. Entwicklung des römischen Tribunats. (Hausaufg.).

KLASA VIa.

1. Cäsars Kampf gegen Ariovist. — 2. Die Theilung der Erde (eine Nacherzählung). — 3. Krakauer Gartenanlagen im Herbste. — 4. Eine altdeutsche Klausnerin (nach J. O. Scheffel's Roman „Ekkchard“). — 5. Die Bärenjagd nach „Herr Thaddäus“. — 6. Wie ein Wassertropfen wandelt und wandert. — 7. Es ist Major v. Tellheim aus Lessing's Minna v. Barnhelm zu charakterisieren. — 8. Christenverfolgungen, ihre Ursachen und Folgen. — 9. Es ist der moralische Sinn der Lessing'schen Fabel „die Geschichte des alten Wolfs“ anzugeben. — 10. Bernhard v. Clairvaux als Urheber des zweiten Kreuzzuges. — 11. Cha-

rakteristik der in Schiller's Taucher auftretenden Personen. — 12. Boleslaus Chrobry als Gründer des polnischen Staates. — 13. Kurzer Inhalt von Körners „Zriny“. — 14. Dem Tode zu entrinnen ist viel leichter als der Schlechtigkeit (Sokrates).

KLASA VII:

1. Wodurch erregt Hannibal unsere Theilnahme in so hohem Grade? — 2. Früh übt sich, was ein Meister werden will. — 3. Das Wiedersehen Kudruns mit Herwig und Ortwein. — 4. Wie beurtheilt Leopold von Ranke den Charakter des Tiberius? — 5. Die Anklagen gegen Reineke und dessen Vertheidigung durch den Dachs. (Goethe, Reineke Fuchs, I. Gesang). — 6. Seeadlerjagd in Ungarn (nach der Lectüre). — 7. Diokletian und Constantin der Grosse, ein Vergleich (nach dem Schulvortrage). — 8. Die Regierung Kaiser Justinians (nach dem Schulvortrage). — 9. Über das Wesen und die Arten der epischen Poesie. — 10. Die Charybde in Schillers „Taucher“. — 11. Welche Gründe haben den Ritter bewogen, den Kampf mit dem Drachen zu wagen? — 12. Der Wirt zum goldenen Löwen (Hermann und Dorothea). — 13. Welche Gedanken entwickelt Goethe in dem Gedicht „Adler und Taube“? — 14. „Erst wäg's, dann wag's!“.

KLASA VII.

1. Durch welche Tugenden zeichneten sich die Römer der Republik aus? — 2. Charakteristik der Königin Maria Stuart nach dem III. Akt der Tragödie „Maria Stuart“. — 3. Das Epos in den ersten Blüteperiode der deutschen Literatur. — 4. Die Bedeutung der Entdeckung Amerikas für Europa. — 5. Sparsamkeit und Geiz, ein Vergleich. — 6. Die Charakteristik des Mütterchens im „Siebzigsten Geburtstag“. — 7. Hans Sachs im Anschluss an Goethes: „Hans Sachsens poetische Sendung“. — 8. Don Carlos als Freund des Marquis Posa. — 9. Die Elemente hassen das Gebild der Menschenhand (aus Schillers „Lied von der Glocke“). — 10. Wallensteins Ermordung in Eger, nach der Lectüre.

KLASA VIII.

1. Ich schätze den, der tapfer ist und grad (aus Goethes: „Iphigenie auf Tauris“). — 2. Warum nennen wir das Lied von der Glocke und den Spaziergang culturhistorische Gedichte? — 3. Die Charakteristik des Königs Karl in der Jungfrau von Orleans. — 4. Welche Tugenden empfiehlt Horaz seinen Landsleuten in den Römeroden. — 5. Die Electricität im Dienste des Verkehrs.— 6. Die Frauencharaktere in Schillers „Wallenstein“.— 7. Schillers und Goethes Jugend, ein Vergleich nach dem Unterricht. — 8. Die Befreiungskriege im Zusammenhang mit der deutschen Literatur.

ZADANIA MATURYCZNE.

---

1. Zadanie łacińsko-polskie. Hor. Epod. IX.
  2. Zadanie polsko-łacińskie. Górnicki, Dworzanin, od wyr. „Tuż u Krakowa“ do „umiał rozkazować“.
  3. Zadanie greckie. Platon Laches rozdz. II.
  4. Zadanie polskie. Dlaczego cenimy Mickiewicza najwyżej pośród poetów naszych.
  5. Zadanie niemieckie. Graecia capta ferum victorem cepit et artes Intulit agresti Latio. (Horatius).
  6. Zadanie matematyczne.
    1. Wyznaczyć szereg geometryczny, w którym suma z wyrazu drugiego i trzeciego wynosi 6480, suma zaś z wyrazu pierwszego i trzeciego wynosi 7380.
    2. Wyznaczyć promień kuli, mającej tak wielką objętość jak stożek prosty, którego powierzchnia przecięcia osiowego wynosi 78 dm^2 , a kąt wierzchołkowy w przecięciu osiowym $\alpha = 52^\circ 45'$.
    3. Spółrządne wierzchołków trójkąta wynoszą: A (3,4), B (—3,—4), C (—2,2); wyznaczyć boki i kąty trójkąta.
-

WYKAZ KSIĄŻEK,

które w roku szkolnym 1895/96 używane będą.

Religia. W kl. I. Katechizm większy dla szkół ludowych podług ks. Deharba, opr. ks. M. Morawski. Lwów, 1891. Opr. 22 c. — W kl. II. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu starego. Wydanie 1, 2 i 3. — W kl. III. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego. Wydanie 1 i 2. Stanisławów, 1889, brosz. 80 c. — W kl. IV. Liturgika. Podręcznik wyczerp. — W kl. V. Ks. Jachimowski, Dogmatyka ogólna. Wyd. 1. Lwów 1889. Opr. 1 złr. 30 c. — W kl. VI. Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa. Wydanie 1 i 2. Lwów, 1880. Opr. 1 złr. 30 c. — W kl. VII. Martin-Solecki, Etyka katolicka. Wydanie 1 i 2. Przemyśl, 1885. Brosz. 1 złr. 20 c. Opr. 1 złr. 40 c. — W kl. VIII. Historia kościelna. Brak podręcznika.

Język łaciński. W kl. I. Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wydanie 1, 2 i 3. Lwów, 1893. Opr. 60 c.; Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla I. klasy. Lwów, 1893. Opr. 1 złr. — W kl. II. Samolewicz, Zwięzła gramatyka jak w kl. I.; Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla kl. II. — W kl. III. Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wydanie 5 i 6. Lwów, 1893. Opr. 1 złr. 20 c.; Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy trzeciej. Wydanie 2 i 3; Cornelius Nepos, wyd. Kłaka. — W kl. IV. Samolewicz-Soltysik, Gramatyka jak w kl. III;

Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy IV. Lwów, 1888. Opr. 1 złr.; Caesar, Commentarii de bello gallico, wyd. Bednarski; Ovidius, wyd. Sedlmayer-Bednarski. — W kl. V. Livius, wyd. Zingerle-Majchrowicz; Ovidius, wyd. Sedlmayer-Bednarski; Samolewicz-Soltysik, Gramatyka jak w kl. IV. — W kl. VI. Sallustius Jugurtha, Linker-Soltysik; Vergilius, Eichler-Rzepiński. Cicero. In Catil. I. Kronitzer-Soltysik. Samolewicz-Soltysik, Gramatyka jak w kl. IV. — W kl. VII. Cicero. w oddz. *a* IV. in Verr., wyd. Nohl, Pro Mil. wyd. Nohl, Cato M., wyd. Nohl, Vergilius, wyd. Eichler Rzepiński; w oddz. *b* Pro Milone ed. Nohl; Phil. II. Nohl; Tuscul. Disput. Schiche, Vergilius Eichler-Rzepiński. Samolewicz, Gramatyka jęz. łuc. jak w kl. IV. — W kl. VIII. Horatius, wyd. Sas, opr. 75 c. Tacitus Germania. Müller i Annales, Müller, Samolewicz, Gramatyka jęz. łac. Wyd. 4. Lwów, 1885. Brosz. 1 złr. 80 c.

Język grecki. W kl. III. Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Lwów, 1892. Opr. 1 złr. 50 c. Schenkl-Parylak, Ćwiczenia greckie. Wyd. 2. Wiedeń, 1893. Opr. 1 złr. 25 c. — W kl. IV. Ćwikliński, Gramatyka jak w klasie III. Schenkl-Parylak, Ćwiczenia greckie jak w kl. III. — W kl. V. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, wyd. 1 i 2. Lwów, 1894, opr. 1 złr. 20 c. Homera Iliada, część I., wyd. Scheindler-Soltysik. Ćwikliński, Gramatyka jęz. greck. jak w kl. III. Schenkl-Lewicki-Parylak, Ćwiczenia jak w klasie IV. — W kl. VI. Fiderer, Chrestomatya jak w kl. V. Homera Iliada, część I. i II., wyd. jak w kl. V. Herodot, wyd. Holder ks. VII. Ćwikliński, Gramatyka jęz. greck. jak w kl. III. — W kl. VII. Homera Odyssea, Pauly-Wotke-Tempsky. Demostenes w oddz. *a* Olynt. I, II, Phil. III; w oddz. *b* O pokoju Filip. 1 i 3, wyd. Wotke-Schmidt. Fiderer, Chrestomatya jak w kl. V. Curtius-Hartel-Ćwikliński, Gramatyka. Praga, 1890, brosz. 2 złr. — W kl. VIII. Plato Apologia, Crito, Phaeton, wyd. Christ-Lewicki. Sofokles Antygona, Schubert-Majchrowicz. Homera Odyssea jak w kl. VII. Samolewicz, Gramatyka jęz. greck. jak w kl. VII.

Język polski. *a*) Gramatyka w kl. I—IV. Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna, wydanie 8. Lwów, 1891, opr. 1 złr. 10 c.

b) Wypisy w kl. I. Próchnicki i Wójcik, dla I. kl., wyd. 1 i 2. Lwów, 1892, opr. 75 c. — W kl. II. Próchnicki i Wójcik, dla II. kl. Lwów, 1893, opr. 1 złr. — W kl. III. Czubek-Zawiliński, dla III. kl. Lwów, 1893, opr. 1 złr. — W kl. IV. Czubek-Zawiliński, dla IV. kl. — W kl. V. Próchnicki, Wzory poezyi i prozy. Lwów, 1893, opr. 1 złr. 50 c. — W kl. VI. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I, wyd. 1 i 2, opr. 1 złr. 80 c. — W kl. VII. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. jak w kl. VI. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II. Lwów, 1891, opr. 1 złr. 80 c. i Słowacki, Lilla Weneda, wyd. Mrówki. — W kl. VIII. Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II. Lwów, 1891, opr. 1 złr. 80 c. i Szekspir, Juliusz Cezar, wyd. Biblioteki dla młodzieży, 60 c.

Język niemiecki. W kl. I. II. III. i IV. L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie. Dla kl. I. Wyd. 1—3. Lwów, 1891, opr. 80 c. — Dla kl. II. Wyd. 1 i 2. Lwów, 1891, opr. 1 złr. — Dla kl. III. Wyd. 1 i 2. Lwów, 1892, opr. 1 złr. 20 c. — Dla kl. IV. Lwów, 1891, opr. 1 złr. 20 c. — Gramatyka dla kl. III. i IV. Petelenz, Deutsche Grammatik. Kraków, 1890, opr. 1 złr. — W kl. V. Petelenz u. Werner, Deutsches Lesebuch für die fünfte Classe. Lwów, 1892, opr. 1 złr. 20 c. — W kl. VI. Petelenz u. Werner, Deutsches Lesebuch für die sechste Classe. Lwów, 1892, opr. 1 złr. 40 c. Schiller, Wilhelm Tell. Lessing, Minna v. Barnhelm. — W kl. VII. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die siebente Classe i następujące dzieła w wydaniu Graesera: Goethe, Dichtung u. Wahrheit, Iphigenie auf Tauris; Schiller, Maria Stuart, Kleist, Prinz v. Homburg. — W kl. VIII. Petelenz u. Werner, Deutsches Lesebuch für die achte Classe. Lwów, 1894. Schiller, Wallenstein, Jungfrau v. Orleans; Shakespeare, Makbeth, Grillparzer, König Ottokars, Glück u. Ende.

Geografia i historia powszechna. W kl. I. Benoni i Tatomir, Krótki rys geografii. Wydanie 4, 5 i 6. — W kl. II. Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 4—6. Lwów, 1892, opr. 1 złr. 40 c. Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część I. Lwów, 1893, opr. 1 złr. — W kl. III.

Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 4—6. Lwów, 1892, opr. 1 złr. 40 c. Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część II. Lwów, 1894, opr. 1 złr. Rawer, Dzieje ojczyste. — W kl. IV. Semkowicz, Opowiadania. Cz. III. Benoni-Majerski, Geografia austr.-węg. monarchii. Wyd. 2. Lwów, 1892, opr. 60 c. Rawer, Dzieje ojczyste jak w kl. III. — W kl. V. Zakrzewski, Historia powszechna. Część I. Kraków, 1891, opr. 1 złr. 20 c. — W kl. VI. Zakrzewski, Historia powszechna. Część I. Kraków, 1891, opr. 1 złr. 40 c. Zakrzewski, Historia powszechna. Część II. Kraków, 1894, opr. 1 złr. 20 c. — W kl. VII. Gindely-Markiewicz, Dzieje nowożytne. Wyd. 1 i 2. Rzeszów, 1886, opr. 1 złr. 80 c. Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Kraków, 1893, opr. 1 złr. 20 c. — W kl. VIII. Hannak-Leniek, Historia i statystyka austr.-węg. monarchii. Tarnopol, 1892, opr. 1 złr. 20 c. Lewicki, Zarys dziejów Polski jak w kl. VII.

Matematyka. W kl. I. Baraniecki, Podręcznik arytmetyki i algebry. Część I. i II. Kraków, 1894, opr. 1 złr. 10 c. Mocnik-Maryniak, Geometria pogładowa. Część I. Wyd. 6. Lwów, 1889, opr. 85 c. — W kl. II. Baraniecki, jak w kl. I. Mocnik-Maryniak, jak w kl. I. — W kl. III. Baraniecki, Początki arytmetyki i algebry. Część II i III. Mocnik-Maryniak, Geometria pogładowa. Część II. Wyd. 3 i 4. Lwów, 1892, opr. 85 c. — W kl. IV. Zajączkowski, Początki arytmetyki i algebry. Część II. jak w kl. III. Mocnik-Maryniak, Geometria pogładowa. Część II. jak w kl. III. — W kl. V—VIII. Baraniecki, Algebra, Kraków, 1892, opr. 2 złr. 25 c. — W kl. V. i VIII. Mocnik-Stanecki, Geometria dla wyższych klas. Wyd. 3. Lwów, 1889, opr. 2 złr. 65 c. — W kl. VI—VIII. Logarytmy Adama. Opr. 65 c.

Fizyka. W kl. III. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Opr. 1 złr. 30 c. — W kl. IV. Soleski, Nauka fizyki. Wydanie 2. Lwów, 1890. Opr. 1 złr. 30 c. — W kl. VII. i VIII. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Kraków, 1892. Opr. 2 złr. Tomaszewski, Chemia. Brosz. 40 c.

Historia naturalna. W kl. I. Nowicki-Limbach, Zoologia. Wyd. 7.—

W kl. II. Nowicki, Zoologia. Wyd. 6. Kraków, 1890. Opr. 1 złr. 50 c. W kl. I. i II. Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. nowe. Kraków, 1892. Opr. 1 złr. 20 c. — W kl. III. Łomnicki, Mineralogia dla klas niższych. Wyd. 2 i 3. Lwów, 1893. Brosz. 60 c. — W kl. V. Łomnicki, Mineralogia i geologia. Wyd. 3. Lwów, 1891. Opr. 80 c. Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych. Kraków, 1886. Brosz. (cenaniżona) 1 złr. — W kl. VI. Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Lwów, 1892. Brosz. 1 złr. 50 c.

Propedeutika filozofii. W kl. VII. Kozłowski, Logika elementarna. Lwów, 1891. Opr. 70 c. — W kl. VIII. Lindner-Kuleczyński, Wykład psychologii. Kraków, 1895. Opr. 1 złr.

UWAGA. Dwa lub trzy wydania pewnego podręcznika, umieszczone w powyższym wykazie, mogą w szkole obok siebie być używane.

Pomoc koleżeńska uczniów.

Zostało gotówki z r. 1893/4	54	złr.	83	c.	w.	a.
JWP. hr. L. Dębicki złożył	4	"	90	"	"	"
JW. hr. A. Wodzicki złożył	20	"	—	"	"	"
N. N. z Warszawy złożył	5	"	—	"	"	"
Lisowski z kl. V.	25	"	—	"	"	"
Kalinka z kl. III.	4	"	—	"	"	"
Żuławski z kl. I.	1	"	—	"	"	"
Klasa IV.	2	"	90	"	"	"
Englisch z klasy IV.	—	"	70	"	"	"
Zachar z klasy II	4	"	—	"	"	"
Menderer z klasy IV	—	"	50	"	"	"
Ks. Katecheta Jeź	2	"	—	"	"	"
Za zużycie wypożyczonych książek . . .	14	"	63	"	"	"
Ks. Katech. Dr Rychlak zebrał od uczniów	1	"	65	"	"	"
Zahorski z klasy IV.	2	"	—	"	"	"
Świszczowski z klasy IIb	—	"	50	"	"	"
Hauser z Ia	1	"	—	"	"	"
Blassberg z IIa	—	"	20	"	"	"
Wyżykowski z Ia	—	"	50	"	"	"
Za sprzedany frak darowany	—	"	80	"	"	"
Dębicki z IIb	5	"	—	"	"	"
Retinger z IIb	2	"	—	"	"	"
Zwrot za zagubione książki	5	"	—	"	"	"
Uczeń prywatny z VIa	5	"	—	"	"	"
Do przeniesienia	163	"	11	"	"	"

	Z przeniesienia	163	złr.	11	c.	w.	a.
Wodziecki z VIb	2	"	—	"	"	"	"
Targowski z IIb	1	"	—	"	"	"	"
Sienkiewicz z IIIa	2	"	—	"	"	"	"
Dunikowski z IV.	1	"	—	"	"	"	"
Klasa IV	4	"	77	"	"	"	"
Uczeń z Ic	1	"	—	"	"	"	"
P. Prof. B. Kašinowski	1	"	50	"	"	"	"
Herold z klasy VIII.	—	"	50	"	"	"	"
Szymczakowski z klasy IIa	2	"	—	"	"	"	"
Raczyński z klasy VII	100	"	—	"	"	"	"
JWP. Starowieyski na książki	5	"	—	"	"	"	"
Strzałkowski z klasy VIa	2	"	—	"	"	"	"
WP. Klobasa-Zrencki	2	"	50	"	"	"	"
Komar z klasy IV	5	"	—	"	"	"	"
Razem	293	"	38	"	"	"	"

Z tego wydano:

Za książki oddzielnie zakupywane	23	złr.	15	c.	w.	a.
Księgarni Krzyżanowskiego za książki	142	"	55	"	"	"
Introligatorowi za oprawę	8	"	75	"	"	"
Księgarni Friedleina za Wypisy niemieckie	1	"	—	"	"	"
Na opłatę szkolną dopłacono w I. i II. półr.	26	"	—	"	"	"
Księgarni Krzyżanowskiego za książki	42	"	74	"	"	"
Razem	244	"	19	"	"	"

Pozostaje na rok przyszły (293:38—244:19) 49 złr. 19 c. w. a.
Z biblioteki pomocy koleżeńskiej korzystało 165 uczniów, którym wypożyczono razem 730 książek.

Pewien obywatel z Królestwa Polskiego ofiarował, jak w latach 1891/2, 1892/3 i 1893/4, po raz czwarty dla ucznia VIII. klasy złoty zegarek na pamiątkę koleżeńskiego pożycia. Dar ten otrzymał uczeń, którego koledzy wybrali, po egzaminie dojrzałości.

WP. Kronhelmowa ofiarowała trzy całe ubrania; uczeń klasy VIII. 19 sztuk ubrań. Ubrania te w części rozdano, część zostaje w zapasie na rok przyszły.

Składki Rodziców uczniów na urządzenie nabożeństwa

w amfiteatrze, wynoszą 40 złr. 42 c. w. a.; uczniowie III. gimnazjum ofiarowali 10 złr. w. a., co czyni razem 50 złr. 42 c. w. a. W ubiegłym jednak roku msze święte nie mogły się w zimie odbywać w amfiteatrze, ponieważ nie mieliśmy na to pozwolenia ze strony władz kościelnych.

Nabytek tegoroczny do księgozbiorów i muzeów.

. A) Biblioteka nauczycielska.

1) Religia: 6 dzieł w 8 t. 2) Filozofia: 2 dzieła w 2 t. 3) Pedagogika: 20 dzieł w 25 t. 4) Estetyka: 2 dzieła w 2 t. 5) Dzieła pomocnicze do języka łacińskiego: 9 dzieł w 13 t. i 4 zeszyty. 6) Dzieła pomocnicze do języka greckiego: 3 dzieła w 3 t. 7) Filologia łac: 6 dzieł w 10 t. 8) Filologia grecka: 3 dzieła w 5 t. 9) Język niemiecki: 4 dzieła w 5 t. 10) Język polski: 60 dzieł w 78 t. 11) Historia: 22 dzieł w 25 t. 12) Geografia: 4 dzieła w 6 t. 13) Matematyka: 2 dzieła w 2 t. 14) Fizyka: 8 dzieł w 8 t. 15) Historia naturalna: 2 dzieła w 2 t. 16) Słowniki: 4 dzieła w 4 t. 17) Czasopism 15 w 26 t. 18) Rozmaitości: 9 dzieł w 9 t. i 6 zeszytów. 19) Filologia porówn. 1 dzieło w 2 t.

Dary: 1) Wys. Ministerstwo wyznań i oświaty: 1 dzieło w 1 tomie i 4 zeszyty. 2) Akademia Umiejętności w Krakowie: 13 dzieł w 13 t. 3) Wys. Rada szkolna krajowa: 5 dzieł w 8 t. i 3 zeszyty. 4) Wys. Wydział krajowy: 2 dzieła w 2 t., 7 zesz. i 22 mapy. 5) Najprzewielebn. Konsystorz krak.: 2 dzieła w 2 t. 6) Prof. Gebhardt: 1 dzieło w 2 t. 7) Prof. W. Heck: 1 dzieło w 1 tomie. 8) Prof. B. Kaśkowski: 1 dzieło w 1 t. 9) Prof. R. Zawiliński: 1 dzieło w 1 t. 10) P. Kleczkowski: 1 dzieło w 1 t. 11) Pani M. Świdorska: 1 dzieło w 1 t. 12) Prof. emer. W. Rypel: 5 dzieł w 24 t.

B) Gabinet historyi naturalnej.

1) *Adamsia Rondeletii*. 2) *Corallium rubrum*. 3) *Agalma Sansii*. 4) *Physophora hydrostatica*. 5) *Cucumaria Planeri*. 6) *Gorgonia Carolinii*. 7) Rozwój chrabąszcza majowego, kapuśnika, jedwabnika, karaczana i ważki.

C) Gabinet fizyczny.

1) Przybory do kamery fotograficznej. 2) Przyrząd dźwigniowy uniwersalny. 3) Przyrząd do wykazania praw sprężystości skręcenia. 4) Spektrometr i goniometr. 5) Lampka Bunsena. 6) Wahadło z ruchomymi osiami. 7) Figury Plateau. 8) Flaszka Lanego.

D) Nabytek do nauki rysunków.

1) 6 sztuk modeli drewnianych. 2) Gipsowy model kapitelu wczesnogotyckiego. 3) Krater. 4) 7 sztuk ornamentu płaskiego w odlewach gipsowych dla początkujących.

STAYSTYKA UCZNIÓW

Uwaga: Liczby mniejsze po prawej stronie w górze oznaczają uczniów prywatnych.

K L A S A														Razem		
I.			II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		VIII.	
a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a				b
I. Liczba uczniów.																
Przy końcu roku szkolnego 1894																
Na początku roku szk. 1895 publ. i przyw.																
W ciągu roku wstąpiło																
Razem przyjęło ucz. publ. i przyw.																
Miedzy nimi:																
I. Obcych: a) z promocyą																
b) repetytów																
II. Naszych: a) z promocyą																
b) repetytów																
W ciągu roku wystąpiło																
Liczba uczniów z końcem r. 1895.																
Miedzy tymi było:																
a) publicznych																
b) prywatnych																
2. Według miejsca urodzenia.																
I. Monarchia austro-węg.																
1. Miasto Kraków																
2. Wks. Krakowskie																
3. Galicya																
4. Śląsk austr.																
5. Austriya niższa																
6. Styrya																
7. Czechy																
8. Węgry																
9. Kraja																
II. Ces. niemcektie.																
Wks. Poznańskie																
Prusy zachodnie																

III. Ces. rosyjskie.

1. Król. Polskie	6	2	6	5	4	—	3	1	3	4	3	—	45
2. Litwa	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
3. Wołyn	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	2
4. Podole	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
III. Szwajcaria	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
IV. Rumunia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
VI. Ameryka Połud.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem	43	33	40	51	51	—	45	40	38	37	34	39	547

3. Według języka ojczystego było :

Mówiących po polsku	43	33	39	51	50	—	44	39	38	37	34	39	542
" " niemiecku	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
" " czesku	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
" " rosku	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Razem	43	33	40	51	51	—	45	40	38	37	34	39	547

4. Według wyzn. relig. było :

Wyznania rzymsko-katolickiego	39	31	39	41	44	—	40	39	32	—	—	—	486
" " grecko-katolickiego	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1
" " ewangelickiego	4	2	1	10	6	—	6	1	5	—	—	—	3
" " muzułmanskogo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	57
Razem	43	33	40	51	51	—	45	40	38	37	34	39	547

5. Wiek uczniów.

Lat 11 miało	9	7	5	12	18	—	—	—	—	—	—	—	21
" 12	12	10	13	10	19	—	—	—	—	—	—	—	65
" 13	8	11	6	12	19	—	9	5	—	—	—	—	74
" 14	8	2	5	10	9	—	17	9	10	—	—	—	72
" 15	5	2	4	8	4	—	10	15	12	—	—	—	85
" 16	1	1	2	4	4	—	5	7	10	—	—	—	86
" 17	—	—	1	2	—	—	3	3	5	—	—	—	56
" 18	—	—	—	1	1	—	2	1	1	—	—	—	42
" 19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
" 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
" 21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
" 22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
" 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
" 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem	43	33	40	51	51	—	45	40	38	37	34	39	547

6. Według miejsca pobytu było :

a) miejscowych	16	25	22	48	33	—	29	23	22	—	13	22	21	20	9	318
b) zamiejscowych	27	8	18	3	18	—	17	17	16	24	24	16	14	30	239	
Razem	43	33	40	51	51	—	45	40	38	37	34	39	34	39	547	

K L A S A													
I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.	VIII.
a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b		Razem
7. Klasyfikacya.													
a) z końcem roku szkolnego 1895:													
I. stopień z odznaczeniem	4	2	1	2	4	—	—	3	2	8	3	6	1
I. stopień	30	24	27	28	36	—	—	27	16	32	31	21	38
II. stopień	—	3	3	6	3	—	—	6	2	3	—	4	—
III. stopień	4	2	4	4	3	—	—	5	2	2	—	—	—
Do egzaminu poprawczego przypuszczono	5	2	5	11	5	—	—	5	2	3	—	3	—
Do egzaminu uzupełniającego przeznaczono	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	43	33	40	51	51	—	—	46	24	25	46	37	547
b) odnośnie do r. szk. 1894:													
Do egzaminu poprawczego przypuszczono	51	4	1	3	1	2	—	31	1	4	3	7	3
Egzaminu poprawczy złożyło	51	4	—	3	1	2	—	21	41	3	—	6	3
Egzaminu popr. nie złożyło	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—
c) ostateczny wynik klasyfikacyi.													
I. stopień z odznaczeniem	1	3	2	5	2	5	—	1	4	3	7	5	6
I. stopień	24	23	26	20	20	21	—	32	20	31	28	36	24
II. stopień	6	1	1	3	3	6	—	3	4	1	4	3	2
III. stopień	4	9	3	8	5	3	—	2	2	—	—	—	—
Razem	35	36	32	28	30	32	—	41	29	39	37	41	28
8. Opłata szkolna.													
a) Płaciło całe szkolne:													
w I. półroczu	34 ³	18 ³	30 ¹	30 ¹	1 ³	—	—	4 ³	17 ²	16 ¹	—	—	—
w II. półroczu	16 ³	9 ¹	15 ³	23 ³	28 ⁴	—	—	16 ³	16 ¹	22 ⁶	—	—	—
b) Od całego szk. było uwolnionych:													
w I. półroczu	19	22	15	25	37	—	—	41	27	28	—	—	—
w II. półroczu	30	22	23	30	27	—	—	30	27	18	—	—	—
c) Opłata szkolna wynosiła:													
w I. półroczu	740	400	640	620	400	—	—	120	380	340	—	—	—
w II. półroczu	360	200	420	520	640	—	—	360	340	540	—	—	—
Razem	1100	600	1060	1140	1040	—	—	480	720	880	—	—	—
9. Przedmioty nadobowiązk.													
a) Kaligrafia (w 2 oddz.)	11	6	10	13	12	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Ryśunki	14	7	10	11	8	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Gimnastyka	25	16	17	22	22	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Śpiew	6	10	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—
e) J. francuski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f) Dzieje kr. rodz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Stenografia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Stypendya.													
Pobierało stypendya z fundacyi:													
a) Z nadwyżek skarbowych po 150 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Petryczyń po 150 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Sam. Głowińskiego po 157-5 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Ord. Mieroszewskiego po 200 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e) Ładuńskiego po 267-20 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f) Ks. Olszewskiego po 140 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Dra Jana Towarnickiego po 150 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
h) Księżnej Ostrońskiej po 105 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
i) Stan. Kłosowskiego po 210 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
k) Andr. Stawka po 52-50 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
l) im. Mickiewicza po 80 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
m) X. Borka po 100 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
n) Byłych uczniów gimn. św. Anny po 44 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
o) Żalczockiego po 115 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p) Krowiakowskich po 50 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
q) Himonowskiego po 25 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
r) Silbersteina po 200 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
s) Matczyńskiego po 115 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
t) Arcypractwa Mł. i R. P. po 12 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
u) Zawadzkiego po 157-50 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
v) Brześciańskiego po 250 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
z) Ks. Pukałskiego po 100 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogólna liczba stypendystów	—	—	1	1	1	—	—	2	2	5	2	2	5
Kwota stypendyjna wynosi	—	—	200	100	25	—	—	250	300	936	712.6	360	4380.2
II. Jednorazowe zapomogi.													
Raciborskiego	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogólna suma zapomóg	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kwota zapomóg	25	—	—	25	—	—	—	—	50	2	—	—	200

9. Przedmioty nadobowiązk.													
a) Kaligrafia (w 2 oddz.)	11	6	10	13	12	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Ryśunki	14	7	10	11	8	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Gimnastyka	25	16	17	22	22	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Śpiew	6	10	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—
e) J. francuski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f) Dzieje kr. rodz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Stenografia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Stypendya.													
Pobierało stypendya z fundacyi:													
a) Z nadwyżek skarbowych po 150 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
b) Petryczyń po 150 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
c) Sam. Głowińskiego po 157-5 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
d) Ord. Mieroszewskiego po 200 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
e) Ładuńskiego po 267-20 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
f) Ks. Olszewskiego po 140 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
g) Dra Jana Towarnickiego po 150 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
h) Księżnej Ostrońskiej po 105 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
i) Stan. Kłosowskiego po 210 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
k) Andr. Stawka po 52-50 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
l) im. Mickiewicza po 80 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
m) X. Borka po 100 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
n) Byłych uczniów gimn. św. Anny po 44 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
o) Żalczockiego po 115 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
p) Krowiakowskich po 50 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
q) Himonowskiego po 25 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
r) Silbersteina po 200 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
s) Matczyńskiego po 115 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
t) Arcypractwa Mł. i R. P. po 12 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
u) Zawadzkiego po 157-50 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
v) Brześciańskiego po 250 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
z) Ks. Pukałskiego po 100 zlr.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogólna liczba stypendystów	—	—	1	1	1	—	—	2	2	5	2	2	5
Kwota stypendyjna wynosi	—	—	200	100	25	—	—	250	300	936	712.6	360	4380.2
II. Jednorazowe zapomogi.													
Raciborskiego	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ogólna suma zapomóg	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kwota zapomóg	25	—	—	25	—	—	—	—	50	2	—	—	200

Wynik egzaminu dojrzałości.

Do egzaminu piśmiennego przystąpiło uczniów publicznych	39
eksternistów	4

Z uczniów publicznych otrzymało:

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem	3
„ dojrzałości	22
Może poprawić egzamin z jednego przedmiotu	9
Reprobowano na rok	4
Do egzaminu ustnego nie przystąpił	1

Z eksternistów otrzymał:

Świadectwo dojrzałości	1
Może poprawić z jednego przedmiotu	2
Do egzaminu ustnego nie przystąpił	1
Razem	43

Z 26 abiturientów, którzy otrzymali świadectwo dojrzałości, udaje się:

Na teologią	4
Na prawo	6
Na medycynę	6
Na filozofią	3
Na studia techniczne	2
Do akademii wojskowej	3
Do akademii leśniczej	1
Na akademią handlową	1

Czytelnia dla uczniów wyższego i niższego gimnazjum.

W bibliotece uczniów wyższego gimnazjum znajdowało się na początku roku szkolnego 1894/5 dzieł 897. W ciągu roku zakupiono dzieł polskich i niemieckich 13. — Uczniowie klas wyższych wypożyczyli w b. r. szkolnym 820 tomów polskich, niemieckich i francuskich. Najczęściej korzystała z biblioteki klasa VIa, VIb, Va i Vb, najmniej klasa VIII.

W odbieraniu i rozdawaniu książek byli pomocni uczniowie klasy VIa: Godlewski Tadeusz, Magiera Jan i Profic Jan.

Biblioteka uczniów niższego gimnazjum obejmowała z początkiem roku szkolnego dzieł 324 w 394 tomach. W b. r. szkolnym zakupiono dzieł 19 w 21 tomach; wskutek tego jest w niej obecnie dzieł 343 w 415 tomach.

W ciągu b. r. wypożyczyli uczniowie książek polskich i niemieckich ogółem 1229, t. j. o 101 mniej niż w roku poprzednim. Najwięcej korzystali z biblioteki uczniowie klas: IIb (255 książek), IIa (226) i IV (178); w innych klasach wypożyczono: IIIa (142 książek), Ic (141), IIIa (139), Ia (88), Ib (60).

Przy rozdawaniu i odbieraniu książek pomagali zawiadowcy naprzemian uczniowie klasy IV: Sadowski, Unger, Kamiński, Gebhardt i Potrzebiński.

KRONIKA ZAKŁADU.

Rok szkolny 1894/5 rozpoczęto dnia 3. września uroczystem nabożeństwem w kościele św. Anny.

Jego Ces. i Król. Apostolska Mość raczył najmiłościwiej Najwyższem postanowieniem z dnia 25. czerwca 1894 r. nadać dyrektorowi Drowi Leonowi Kulczyńskiemu krzyż kawalerski orderu Franciszka Józefa.

W składzie grona nauczycieli zaszły w czasie feryi i w ciągu roku następujące zmiany:

P. Wojciech Cachel i p. Dr Tadeusz Wiśniowski zrezygnowali w ciągu feryi z posad zastępców nauczycieli, obejmując czynności nauczycielskie w gimnazjum OO. Jezuitów w Bąkowicach pod Chyrowem. P. Jan Wilkosz i p. Adam Pytel otrzymali posady rzeczywistych nauczycieli, pierwszy w Nowym Sączu rozp. z d. 10. sierpnia 1894 r., drugi w Sanoku rozp. z d. 23. stycznia 1895 r. Wys. c. k. Rada Szk. kr. przeniosła rozp. z d. 4. stycznia 1895 r. p. Jana Dorozińskiego (Piechotę) do gimnazjum w Bochni. JE. P. Minister W. i O. rozp. z d. 30. stycznia 1895 przeniósł p. Dra Jana Molina na własną jego prośbę w stały stan spoczynku. Natomiast przeniosła W. c. k. R. S. K. do tu-tejszego zakładu p. Edmunda Cięglewicza z Stanisławowa rozp. z d. 27. lipca 1894 i p. Bronisława Kaśsinowskiego ze szkoły realnej w Krakowie rozp. z d. 13. sierpnia 1894, a zamianowała zastępcami nauczycieli p. Maksymiliana Wiśniowieckiego rozp. z d. 25. lipca 1894, p. Józefa Krajnika rozp. z d. 21. sierpnia 1894 i p. Dra Stanisława Witkowskiego po odbyciu praktyki

w I. półroczu rozp. z d. 31. grudnia 1894 od d. 1. lutego 1895. Rozp. z d. 30. sierpnia 1894 zamianowała W. c. k. R. S. K. prof. gimnazyum przemyskiego p. Kazimierza Bobka profesorem w tu-
tejszem gimnazyum.

J.E. P. Minister W. i O. pozwolił na zmniejszenie ilości go-
dzin nauki w I. półroczu p. Zygmuntowi Stylemu i p. Jackowi
Tyrale rozp. z d. 19. sierpnia 1894, w II. półroczu p. Bronisła-
wowi Kašinowskiemu, p. Józefowi Gebhardtowi i p. Drowi Zy-
gmuntowi Zapale rozp. z d. 19. stycznia 1895.

Urlop otrzymali: na I. półrocze 1894/5 prof. Dr Teofil
Ziembicki dla naukowych celów rozp. J.E. P. Ministra W. i O.
z d. 16. sierpnia 1894 i prof. Juliusz Miklaszewski dla choroby
na czas od 1. listopada 1894 do końca stycznia 1895 rozp. z d.
22. grudnia 1894. W miejsce prof. Miklaszewskiego zamianowany
został zastępcą nauczyciela rozp. z d. 28. listopada 1894 p. Dr
Aleksander Czuczyński i pozostał nadal na swojej posadzie
w II. półroczu.

Prof. Andrzej Gąsiorowski otrzymał pierwszy dodatek pię-
cioletni od 1. września 1894, prof. Dr Franciszek Tomaszewski
trzeci dodatek od 1. września 1894, prof. Dr August Sokołowski
czwarty dodatek od 1. października rozp. z 25. września 1894;
prof. Kaźmierz Bobek pierwszy dodatek od 1. września 1894 r.
rozp. z d. 1. października 1894, prof. Wincenty Stroka czwarty
dodatek od 1. października 1894 r., prof. Antoni Pazdrowski
czwarty dodatek od 1. października 1894 rozp. z 10. październ.
1894; prof. ks. Dr Józef Rychlak pierwszy dodatek od 1 kwietnia
1895 rozp. z 2. kwietnia 1895. Zastępca nauczyciela Dr Jan Pa-
wlikowski otrzymał dodatek pięcioletni od 1. września 1894 rozp.
J.E. P. Ministra W. i O. z d. 10. października 1894.

Na czas I. półrocza przydzieliła c. k. Rada S. K. rozp. z d.
31. grudnia 1894 jako aplikanta do gimnazyum św. Anny Dra
Stanisława Witkowskiego. Na czas II. półrocza rozp. z 4. lutego
1895 jako praktykantów pp. Burzyńskiego Maryana, Forczka Ja-
kóba, Króźla Jana, Luboradzkiego Wiktora, Łomnickiego Jaro-
sława, Nitscha Kaźmierza, Popiołka Franciszka, Siwaka Michała
i Śnieżka Jana.

Nad klasami Va, b i VIb, pomieszczonemi w budynku OO.
Pijarów, poruczyła nadzór Wys. c. k. Rada S. K. w I. półroczu

p. Janowi Dorozińskiemu rozp. z d. 18. września 1894, w II. półroczu p. Andrzejowi Gąsiorowskiemu roz. z 27. lutego 1895.

Egzamin dojrzałości cały w terminie jesiennym i poprawczy odbył się w dniach 15—21. września piśmienny, a 22—29. września ustny pod przewodnictwem c. k. Inspektora szkół średnich WP. Dra Ludomiła Germana.

W dniu 4. października 1894 r. obchodziło gimnazjum imieniny Najjaśniejszego Pana, a w dniu 19. listopada 1894 r. imieniny Najjaśniejszej Pani uroczystem nabożeństwem w kościele św. Anny.

Dnia 7. grudnia 1894 r. odbył się wieczorek deklamacyjno-muzykalny, urządzony przez młodzież ku uczczeniu pamięci Adama Mickiewicza.

Dnia 31. stycznia 1895 r. zakończył życie uczeń klasy Va Alfred Grodyński.

W dniu 25. lutego 1895 r. odbyło się nabożeństwo żałobne za spokój duszy ś. p. Jego Ces. Wysokości Arcyksięcia Albrechta, dnia 5. maja 1895 za spokój duszy ś. p. Najj. Cesarzowej Maryi Anny, a 28. czerwca za spokój duszy ś. p. Najj. Cesarza Ferdynanda.

W pierwszej połowie marca 1895 r. odbyła się lustracja gimnazjum św. Anny, dokonana przez c. k. Krajowego Inspektora szkół średnich WP. Dra Ludomiła Germana.

Piśmienny egzamin dojrzałości w terminie letnim odbył się w dniach od 13—17. maja, ustny od 24—31. maja pod przewodnictwem c. k. Krajowego Inspektora WP. Dra Ludomiła Germana. Po egzaminie d. 1. czerwca przemówił do abiturientów dyrektor zakładu, a jeden z tychże podziękował serdecznie kierownikom za wieloletnią opiekę. Dyrektor rozdał następnie abiturientom świadectwa dojrzałości i wręczył jednemu z nich, wybranemu przez kolegów, złoty zegarek, ofiarowany przez pewnego obywatela z Warszawy na pamiątkę pożycia koleżeńkiego.

W ciągu I. półrocza 1894/5 odbył się w gimnazjum św. Anny kurs przygotowawczy dla 42 nauczycieli ludowych pod kierownictwem dyrektora gimnazjum.

Sprawa fizycznego rozwoju młodzieży.

W myśl reskryptu Wys. c. k. Rady Szkolnej kraj. z dnia 17. października 1890 r., starano się pod każdym względem zadość uczynić woli JE. P. Ministra W. i O., wyrażonej w rozp. z d. 15. września 1890, aby popierać fizyczny rozwój młodzieży.

Uczniowie gimnazjum św. Anny pobierali naukę gimnastyki w „Sokole“ po 2 godziny w tygodniu, w dwóch oddziałach.

Na ślizgawkę uczęszczali uczniowie częścią do parku krakowskiego, częścią na staw Towarzystwa łyżwiarского w Krakowie. Kąpieli używali w stawie parku krakowskiego.

Oprócz wycieczki większej, zwanej majówką, która się odbyła dnia 20 maja, pp. Gospodarze klas i inni nauczyciele zabierali młodzież na dalsze spacer, jak na kopiec Kościuszki, Wolę Justowską, Panieńskie Skały i t. d. i to nie tylko w lecie, ale także w pogodne dni zimowe.

Do parku Dra Jordana uczęszczała młodzież we wtorki, czwartki i soboty, biorąc udział w zabawach tam urządzanych. Zresztą, ponieważ gimnazjum nie ma ani ogrodu, ani większego stosownego placu, korzystali uczniowie w czasie przestanków z podwórca szkolnego, swobodnego ruchu tu używając.

Na urządzenie zabaw złożyli uczniowie oprócz najuboższych, każdy po 50 c. w. a. w myśl rozp. JE. P. Ministra W. i O. z d. 15. października 1894 i Wys. c. k. Rady S. K. z d. 15. kwietnia 1895 r. Z funduszu, zebranego z tych składek, sprawiono nieco przyborów do zabaw, częściowo zaś użyje się go

na opłacenie nauczycieli zabaw i opędzi się kosztu zużycia przyborów w parku Dra Jordana.

Ważniejsze rozporządzenia Władz szkolnych.

Wys. c. k. Rada S. K. rozp. z 12. marca 1895 L. 5295 wydaje polecenie, aby uczniowie w sprawie mundurków stosowali się ściśle do przepisów, wydanych w r. 1894 i w nichem formy ubrania i czapek nie zmieniali.

KLASYFIKACYA UCZNIÓW.

(Tłusciejszy druk oznacza stopień pierwszy z odznaczeniem.)

Klasa I. A.

Uczniów klasyfikowanych 43.

Bujak Władysław	Czernicki Tadeusz	Lenczowski Karol
Cholodziński Piotr	Epstein Maurycy	Lubański Adam
Scherer Mieczysław	Immerglück Maurycy	Miętus Jan
Skapski Mieczysław	Janikowski Tadeusz	Możdżeń Jakób
Adwentowski Karol	Jicha Maryan	Oksiótownski Franciszek
Bednarczyk Jan	Kleban Czesław	Skupień Jan
Bednarski Jan	Krawzyk Antoni	Staronka Wilhelm
Beller Ignacy	Kubacki Ignacy	Ulbrich Józef
Bochniak Stanisław	Kurkiewicz Mieczysław	Urbańczyk Bolesław
Broś Karol	Laberschek Władysław	Wilusz Władysław
Chmiel Teofil	Leja Jan	Wyżykowski Edward.
Cynk Kazmierz		

Stopień trzeci otrzymało 4, do egzaminu poprawczego przeznaczono 5.

Klasa I. B.

Uczniów klasyfikowanych 33.

Judkiewicz Witold	Kleczkowski Tadeusz	Szarek Maryan
Tomaszewski Adam	Kotas Franciszek	Teisler Gustaw
Bader Maksymilian	Kukliński Antoni	Turek Franciszek
Bross Jakób	Kurkiewicz Tadeusz	Uznański Jerzy
Bulanda Edmund	Latinek Włodzimierz	Waga Adam
Cygnarowicz Zygmunt	Panek Stanisław	Wionczek Władysław
Gromczakiewicz Jan	Rybołowicz Felix	Wolek Ludwik
Haber Piotr	Sekowski Franciszek	Złamał Franciszek.
Hauser Tadeusz	Spalke Maryan	

Stopień drugi otrzymało 3, stopień trzeci 2; do egzaminu poprawczego przeznaczono 2.

Klasa I. C.

Uczniów klasyfikowanych 40.

Sklarczyk Wiktor	Jurczak Jan	Michniak Michał
Balicki Antoni	Korzeń Mieczysław	Połącacz Ferdynand
Bereta Józef	Kowalczyk Stanisław	Saski Wacław
Buś Stanisław	Krawczyk Henryk	Skabowski Marian
Chojnacki Józef	Kusina Stanisław	Spławiński Aleksander
Chrapczyński Eugeniusz	Kuźma Henryk	Stabrawa Władysław
Ciulik Rudolf	Liban Efraim	Walawski Stanisław
Foelke Karol	Łasiński Kazimierz	Żak Andrzej
Heliasz Wawrzyniec	Mazurkiewicz Stanisław	Żurawski Henryk.
Herzig Filip		

Stopień drugi otrzymało 3, stopień trzeci 4; do egzaminu poprawczego przeznaczono 5.

Klasa II. A.

Uczniów klasyfikowanych 51.

Hoschek Józef	Hoschek Wilhelm	Matyja Stanisław
Żak Józef	Jamroz Antoni	Münnich Adam
Czepielewski Aleksander	Kaufmann Juliusz	Netczuk Adolf
Długopolski Jędrzej	Kleczkowski Adam	Osiński Marian
Dziewoński Stefan	Kozłowski Bruno	Rogalski Tadeusz
Flizak Sebastyan	Kostka Józef	Sare Zenon
Greczek Stanisław	Krautenfeld Adolf	Steczowski Marian
Griesswald Roman	Lesiecki Włodzimierz	Stożek Włodzimierz
Hauser Franciszek	Loria Stanisław	Trembecki Wincenty
Hirsch Dawid	Łada Jerzy	Zawistowski Maksymilian.

Stopień drugi otrzymało 6, stopień trzeci 4; do egzaminu poprawczego przeznaczono 11.

Klasa II. B.

Uczniów klasyfikowanych 51.

Bobek Michał	Kondratiuk Wilhelm	Rutkowski Władysław
Gwizdała Zygmunt	Korngold Józef	Ryzner Józef
Jakubowski Władysław	Kreutz Stefan	Schlang Maksymilian
Retinger Eissil	Krobiecki Jan	Sitko Adam
Angelus Włodzimierz	Kwiatkowski Józef	Sobolewski Juliusz
Bandrowski Witold	Lech Piotr	Stopka Ludwik
Barański Leon	Makowski Józef	Szaflarski Józef
Buś Włodzimierz	Madeyski Juliusz	Wolff Felicyan
Czech Fryderyk	Miernik Stanisław	Wolff Wincenty
Fridiker Salomon	Mroczek Feliks	Wiśniowski Zygmunt
Haluch Jan	Pawlik Jacenty	Zachar Franciszek
Jakobsohn Stanisław	Pieniążek Iwo	Zagórski Adam
Karpiński Bolesław	Pollak Józef	Zengteller Ludwik.
Kluska Stanisław		

Stopień drugi otrzymało 3, stopień trzeci 3. Pozwolono zdawać egzamin poprawczy pięciu uczniom.

Klasa III. A.

Uczniów klasyfikowanych 46.

Rejowicz Stanisław	Kłodziński Abdon	Rumiński Aleksander
Suwada Aleksander	Korngold Zygmunt	Sobieniowski Floryan
Tomaszewski Zdzisław	Korytowski January	Sobieniowski Stanisław
Baran Jan	Kowalczyk Józef	Sokołowski Tadeusz
Bartl Józef	Lewicki Anatol	Sosin Józef
Buła Tomasz	Mirek Ludwik	Spis Tadeusz
Cierpiałek Aleksander	Pachoński Henryk	Steinsdorfer Rudolf
Gelb Wilhelm	Probulski Władysław	Süsskind Elias
Goldmann Henryk	Radwański Kazimierz	Zachemski Antoni
Hessel Roman	Rotter Józef	Żurawski Józef.

Stopień drugi otrzymało 6, stopień trzeci 5; do egzaminu poprawczego przeznaczono 5.

Klasa III. B.

Uczniów klasyfikowanych 40.

Redyk Tadeusz	Henoch Teodor	Podoba Jan
Richter Marian	Kopta Jan	Roztworowski Piotr
Węgiel Kazimierz	Kowalski Janusz	Sajewicz Zygmunt
Włodek Adolf	Kurkiewicz Jan	Sermak Karol
Baźan Włodzimierz	Kuźnik Wojciech	Stobiecki Stanisław
Benedyktowicz Bogdan	Ligeza Tadeusz	Świądrowski Kazimierz
Brzeziński Alfred	Łukasik Ignacy	Świątnicki Jan
Cynk Stanisław	Marusiński Zygmunt	Świnarski Felix
Ekier Stanisław	Michalski Józef	Uznański Józef
Gebhard Jan	Moraczewski Seweryn	Wójcicki Hipolit
Grabos Tomasz	Pieniążek Adam	Woyczyński Kazimierz.
Haber Wendelin		

Stopień drugi otrzymał 1, stopień trzeci 1; do egzaminu poprawczego przeznaczono 4.

Klasa IV.

Uczniów klasyfikowanych 38.

Kamiński Adolf	Józefczyk Zygmunt	Sobolewski Stanisław
Sadowski Zygmunt	Komar Władysław	Stobiecki Roman
Schwarz Leon	Kral Ignacy	Stopa Franciszek
Wątopek Józef	Krengel Izidor	Unger Józef
Bandrowski Adam	Krengel Ozyasz	Walczak Mieczysław
Drozdowski Klemens	Kudelka Władysław	Wartalski Stanisław
Dubowski Jan	Majewski Władysław	Warzeszkiewicz Feliks
Gebhardt Kamil	Potrzebiński Roman	Wilusz Adam
Gołowiński Szymon	Pruszyński Wirgiliusz	Zahorski Bogdan
Gorzkowski Bogdan	Schönberg Juliusz	Żółtowski Edward.
Haber Mojżesz	Smolarski Władysław	

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 3; do egzaminu poprawczego przeznaczono 1.

Klasa V. A.

Uczniów klasyfikowanych 24.

Kraus Alfred	Jakobsohn Leopold	Münnich Józef
Lisowski Zygmunt	Kawaler Michał	Pietraszkiewicz Tadeusz
Zawiłowski Konrad	Koncewski Maryan	Reiss Józef
Chrzanowski Wincenty	Koziółkowski Maryan	Sass Auschel
Dubowski Franciszek	Lenik Eugeniusz	Seidl Władysław
Gabrys Józef	Mecnarowski Emil	Stefański Edward.
Glaser Józef		

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 1; do egzaminu poprawczego przeznaczono 2.

Klasa V. B.

Uczniów klasyfikowanych 25.

Kowalikowski Jan	Handwerk Leon	Szybalski Michał
Rozenblatt Alfred	Katerla Włodzimierz	Walas Jan
Bośniacki Maryan	Przeorski Tadeusz	Weigel Michał
Dura Witold	Redyk Jan	Zieliński Piotr
Dusza Jan	Rogosz Włodzimierz	Ziemiński Maryan
Goldfinger Izidor	Szpyra Jan	Żuławski Zygmunt.

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 2; do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 3.

Klasa VI. A.

Uczniów klasyfikowanych 46.

Bandrowski Alfred	Jaworek Piotr	Nowak Włodzimierz
Giebułtowski Kazimierz	Kawecki Ludwik	Pachoński Adam
Godlewski Tadeusz	Klein Wiktor	Profic Jan
Magiera Jan	Kłodziński Adam	Setkowicz Paweł
Midowicz Julian	Koncewski Stanisław	Siekirski Seweryn
Rospond Stanisław	Kreutz Aleksander	Siegler Karol
Trzeciak Bolesław	Kwaśnicki Józef	Spitzer Stanisław
Warzeczkiewicz Mieczys.	Lamensdorf Ignacy	Swolkien Bolesław
Angelo Michał	Lubomeński Zdzisław	Trzeński Julian
Bachórz Władysław	Massalski Konstanty	Wójcik Stanisław
Benko Jan	Moliński Władysław	Wyrobek Józef
Cybulski Benjamin	Niemtus Józef	Zajączkowski Tadeusz
Dyndowicz Stefan	Niwicki Zygmunt	Zbijewski Stanisław.
Hajdukiewicz Maryan		

Stopień drugi otrzymało 3 uczniów, do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 3 uczniów.

Klasa VI. B.

Uczniów klasyfikowanych 37.

Hubisebta Alfred	Kluger Władysław	Ostrowski Kazimierz
Kaiser Aleksander	Kolmatycki Stanisław	Papiesz Józef
Rybiński Adam	Korytowski Konrad	Pompa Edward
Benedyktowicz Tadeusz	Krzyżanowski Józef	Soldinger Emanuel
Bomicki Stefan	Kulikowski Mieczysław	Steczko Józef
Chmielewski Józef	Latacz Władysław	Stramski Michał
Dattner Henryk	Lippel Leon	Stryzowski Jan
Dittersdorf Maksymilian	Łapiński Stanisław	Szukiewicz Tadeusz
Doñański Aleksander	Maniecki Piotr	Szukiewicz Władysław
Hilfstein Chaim	Michalik Mieczysław	Tusch Gustaw
Holan Franciszek	Münnich Izidor	Wyszatycki Tadeusz.
Klich Edward		

Stopnia drugiego ani trzeciego nie otrzymał żaden. — Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3.

Klasa VII.

Uczniów klasyfikowanych 34.

Bąkowski Franciszek	Huet Gustaw	Piernikarski Zdzisław
Busek Egon	Jasieński Włodzimierz	Schwarz Adam
Kantorek Feliks	Korta Karol	Sobański Oskar
Madaj Jan	Koziołkowski Julian	Starosolski Konstanty
hr. Raczyński Karol	Kraszewski Józef	Wacel Leon
Stawiski Andrzej	Langier Tadeusz	Walter Mieczysław
Bujański Sebastyan	Nitsch Eugeniusz	Wilusz Juliusz
Buś Jan	Nowicki Witold	Wiszniewski Roman
Chromiński Edmund	Piątek Władysław	Wysocki Stanisław.

Stopień drugi otrzymało 4. — Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 3.

Klasa VIII.

Wynik egzaminu dojrzałości.

Do egzaminu dojrzałości przystąpiło 38 uczniów publicznych i 3 eksternistów.

Bett Ignacy	Godlewski Maryan	Münnich Władysław
Kapel Jakób	Groblicki Błażej	Pudlik Franciszek
Niementowski Stanisław	Jasieński Bogusław	Wajda Michał
Bachleda Andrzej	Kantorek Stefan	Warzeszkiewicz Kazim.
Bochenek Stanisław	Kuśkowski Rudolf	Wilusz Stanisław
Borowczyk Feliks	Kwieciński Augustyn	Windakiewicz Kazimierz
Dattner Zygmunt	Labershech Jelinks	Zajączkowski Henryk
Dittersdorf Paweł	Małachowski Eugeniusz	Sroczyński Ludwik (ekst.)
Drzygiewicz Władysław	Mroczek Jan	

Dziewięciu uczniom publicznym i dwom eksternistom pozwolono składać egzamin poprawczy z jednego przedmiotu po feryach; reprobowano czterech uczniów publicznych.

Dr. Leon Kulczyński,
dyrektor.

Ogłoszenie.

Wpisy uczniów na rok szkolny 1895/6 odbędą się w dniach 30 i 31 sierpnia od godz. 9—12 przed południem.

Uczniowie, którzy przez dwa półrocza ubiegłego roku szkolnego otrzymali III stopień, tudzież repetenci tutejsi, którzy otrzymali w II. półroczu stopień II. nie mogą nadal uczęszczać do tego samego gimnazjum.

Przy wpisie każdy uczeń ma przedłożyć świadectwo z ostatniego półrocza i złożyć datek 1 zhr. w. a. na zbiory naukowe; każdy uczeń nowo wstępujący ma nadto wykazać się metryką i uiścić takse wstępną 2 zhr. 10 ct. w. a.

Każdy uczeń z wyjątkiem tych, u których niewątpliwie sprawdzić można, że przebyli ospe rodzimą, ma złożyć przy wpisie świadectwo rewakynacyi, odbytej w roku poprzedzającym wstąpienie do szkoły.

Opłata szkolna w kwocie 20 zhr. w. a. na półrocze, musi być złożoną w pierwszych sześciu tygodniach każdego półrocza. Uczniowie klasy I. złożyć ją mają za pierwsze półrocze w ciągu trzech pierwszych miesięcy.

O odroczenie opłaty szkolnej mają uczniowie klasy I. wnosić prośby w 8 dni po wpisie, a do prośby załączyć świadectwo ubóstwa, nie dawniej jak przed rokiem wystawione.

O uwolnienie od opłaty szkolnej winni uczniowie klas II.—VIII. przedkładać prośby najpóźniej do 25. września a załączyć do prośby świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i świadectwo, nie dawniej, jak przed rokiem wydane.

Egzamina wstępne i poprawcze odbywać się będą w dniach 2. i 3. od godziny 8. z rana.

Egzamina wstępne do I. klasy odbywać się będą w dniach 2. września, ewentualnie jeszcze 3. września, a mogą się odbywać także 30. czerwca i 1., a ewentualnie i 2. lipca.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do klasy I.:

- a) **Z Religii:** wiadomości, których według teraźniejszego rozkładu nauki nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych.
- b) **Z języka wykładowego:** Czytanie płynne i wyraziste objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi następami, znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni i zgody rządu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom, z uwzględnieniem głównych zasad interpunkcyi.
- c) **Z języka niemieckiego:** Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych), odmiany słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej; tudzież odmiana najwykleszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych, poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku wykładowym.
- d) **Z rachunków:** Pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych.

Rok szkolny 1895/6 rozpocznie się uroczystym nabożeństwem dnia 3. września; dnia 4. września we środę zaczyna się regularne lekcye szkolne.

Uwaga. Od r.1896/7 każdy uczeń będzie obowiązany nosić przepisane ubranie mundurowe.

Dr. Leon Kulczyński,

e. k. dyrektor.